

METINĖ POLITIKOS ATASKAITA: MIGRACIJA IR PRIEGLOBSTIS LIETUVOJE 2013

VILNIUS, 2014

TURINYS

Santrauka.....	3
Ivadas	5
2. Migracijos ir prieglobsčio politikos pokyčių apžvalga	5
3. Teisėta migracija ir judumas	7
3.1. Ekonominė migracija.....	10
3.2. Šeimos susijungimas	18
3.3. Studentai ir tyrėjai.....	19
3.4. Integracija.....	21
3.5. Pilietybė ir natūralizacija.....	22
3.6. Migracijos ir judumo valdymas.....	24
4. Neteisėta migracija	25
5. Gražinimas.....	28
6. Prieglobstis	30
7. Nelydimi nepilnamečiai ir kiti pažeidžiami asmenys.....	33
7. Kova su prekyba žmonėmis.....	35

Santrauka

Vyriausybės prioritetai migracijos srityje

2013 m. LR Ministras Pirmininkas sudarė darbo grupę, kuriai buvo pavesta parengti Lietuvos migracijos politikos gaires. 2014 m. sausio mėnesį gairės buvo patvirtintos. Jose nustatytos pagrindinės migracijos politikos vystymo kryptys, tikslai ir principai bei numatyta, kad valstybės vykdomos priemonės pirmiausiai bus nukreiptos į emigraciją skatinančių veiksnių šalinimą. 2013 toliau buvo tobulinama leidimų laikinai gyventi išdavimo tvarka (sutrumpintas prašymų išduoti leidimą laikinai gyventi nagrinėjimo terminas nuo 6 mėn. iki 4 mėn. ir atsirado galimybė prašymus už dvigubai didesnę mokestį išnagrinėti skubos tvarka per 2 mėn.), buvo gerinamos apgyvendinimo sąlygos Užsieniečių registracijos centre.

Teisėta migracija

Gyventojai: 2013 m. dėl emigracijos mažėjo Lietuvos gyventojų skaičius – 2014 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 2,94 milijono gyventojų. Nors lyginant su 2012 m. per 2013 m. emigravo mažiau žmonių (39 tūkst.), grįžo daugiau LR gyventojų (19 tūkst.) ir atvyko daugiau užsieniečių (3 tūkst.), tačiau per 2013 m. iš Lietuvos išvyko 1,8 karto daugiau žmonių negu atvyko.

Atvykimas darbo tikslu su leidimu dirbti: Nors nedarbo lygis 2013 m. išliko aukštas (10,9 proc.), Lietuvos darbo birža išdavė 5 tūkst. leidimų dirbti trečiųjų šalių piliečiams (8 proc. daugiau nei 2012 m.). Pagrindinė problema – neatitikimas tarp pasiūlos ir paklausos darbo rinkoje, t.y. bedarbiai neturi reikiamos kvalifikacijos trūkstamoms darbo vietoms užpildyti. Absoliuti dauguma leidimų dirbti 2013 m. išduota tarptautinio krovinių vežimo transporto priemonių vairuotojams (76 proc.). Daugiausia trečiųjų šalių darbuotojų atvyksta iš Ukrainos (50 proc.) ir Baltarusijos (37 proc.).

Atvykimas dirbti aukštos kvalifikacijos darbu: 2013 m. Lietuva pradėjo išdavinėti leidimus gyventi aukštos kvalifikacijos darbuotojams („mėlynąsias korteles“) ir per metus šiuo pagrindu išdavė/pakeitė 44 leidimus laikinai gyventi. Visi užsieniečiai buvo įdarbinti paslaugų sektoriuje (IT specialistais, mokytojais, gydytojais, inžinieriais, pardavimų vadybininkais, įstaigų vadovais).

Atvykimas teisėtos veiklos pagrindu: Per pastaruosius keletą metų labai išaugo leidimų laikinai gyventi, išduotų teisėtos veiklos pagrindu, skaičius. 2013 m. buvo išduota/pakeista 4,2 tūkst. leidimų (2011 m. – 2,8 tūkst.). Praktikoje pastebėta, kad užsieniečiai piktnaudžiauja šiuo atvykimo pagrindu: jie dažniausiai įsigyja Lietuvoje registruotas įmones, paskiria save jų vadovu ir tuo pagrindu kreipiasi dėl leidimo laikinai gyventi siekdami ne vykdyti teisėtą veiklą, bet gauti leidimą laikinai gyventi ir taip patekti į Šengeno erdvę. 2013 m. buvo paruoštos įstatymo pataisos, kuriomis siekiama sugriežtinti reikalavimus atvykstantiems šiuo pagrindu įvedant papildomų kriterijų dėl užsieniečio investuotų į verslą lėšų dydžio (100.000 litų), sukurtų darbo vietų skaičiaus (3 darbo vietas) ir kt. Tikimasi, kad šie pakeitimai leis užkirsti kelią užsieniečių steigiamoms fiktyvioms įmonėms ir leidimai laikinai gyventi bus išduodami tik realia veikla užsiimantiems asmenims. Tas pats įstatymo pakeitimo projektas numato palankesnes sąlygas užsieniečiams, kurie į verslą investuoja 900.000 litų ir sukuria ne mažiau kaip 5 darbo vietas. Jiems siūloma leidimus laikinai gyventi išduoti ir keisti 3 metams ir leisti iškart atvykti šeimos nariams.

Atvykimas šeimos susijungimo pagrindu. 2013 m. buvo išduota/pakeista 5 tūkst. leidimų laikinai gyventi šeimos susijungimo pagrindu, iš jų 60 proc. – užsieniečiams, kurie yra Lietuvos gyventojų sutuoktiniai. Vidaus reikalų ministerijos parengtame įstatymo pakeitimo projekte siūloma paprastinti šeimos susijungimo procedūras stambiems investuotojams, dėstytojams ir įmonės viduje perkeltiems darbuotojams, leidžiant jiems kartu atvykti su šeima.

Atvykimas mokslo pagrindu. 2013 m. išduota/pakeista apie 1,5 tūkst. leidimų laikinai gyventi mokymosi pagrindu. Seimui pateiktu įstatymo pakeitimo projektu siūloma leisti ne ES studentams 6 mėn. pasilikti po studijų Lietuvoje, leisti jiems studijų laikotarpiu įsidarbinti Lietuvos mokslo ir studijų institucijose ar praktikai, nereikalaujant įsigyti leidimo dirbti. Siekiant didinti neteisėtos migracijos prevenciją taip pat siūloma nustatyti administracinę atsakomybę (baudą) švietimo įstaigai, jeigu migracijos įstaigai nepranešami duomenys apie nutraukusį mokymąsi studentą.

Integracija: 2013 m. buvo išspręstas už užsieniečių integraciją atsakingos institucijos klausimas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai pavesta vykdyti užsieniečių integracijos politikos formavimą. Vyriausybės komisijai – koordinuoti užsieniečių integracijos įgyvendinimą.

Pilietybė ir natūralizacija: 2013 m. LR pilietybė natūralizacijos tvarka buvo suteikta 173 asmenims (daugiausia asmenims be pilietybės bei Rusijos, Baltarusijos ir Ukrainos piliečiams). Pilietybės neteko 452 LR piliečiai. 2013 m. gegužės 9 d. Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1961 m. Jungtinių Tautų konvenciją dėl asmenų be pilietybės

skaičiaus mažinimo ir priėmė Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimus, kuriais asmenims be pilietybės, gimusiems Lietuvos teritorijoje, nustatytos palankesnės natūralizacijos sąlygos.

Vizos: 2013 m. Lietuvos vizos tarnybose buvo išduota daugiau nei 465 tūkst. Šengeno vizų, t.y. 53 tūkst. daugiau nei 2012 metais. Daugiausia Šengeno vizų buvo išduota Baltarusijoje (49 proc.) ir Rusijoje (36 proc.). Siekdamą pagerinti konsulinių paslaugų prieinamumą, Užsienio reikalų ministerija 2013 m. pasirašė susitarimus su išorės paslaugų teikėjais, kurių pagrindu atidaryti vizų centrai Rusijoje ir Ukrainoje. Didesnis vizų skaičius skatino verslo ir turizmo plėtrą.

Neteisėta migracija

Neteisėtos migracijos tendencijos 2013 m. lyginant su ankstesniais metais išlieka tos pačios – bandoma neteisėtai kirsti valstybės sieną (organizuotai ar savarankiškai), siekiama gauti vizą apgaulės būdu (pateikiant melagingus duomenis apie vykimo tikslą, naudojant fiktyviai įformintus kvietimus vizai gauti), pasinaudoti klastotais dokumentais. 2013 m. užfiksuota mažiau valstybės sienos pažeidimų prie Lietuvos Respublikos ES išorės sienos – 329 atvejai (2012 – 477 atvejai) bei 40 proc. sumažėjo Gruzijos piliečių nelegalios migracijos atvejų. 2013 m. sulaikytos 14 gabenamų nelegalių migrantų grupių ir dėl neteisėto žmonių gabenimo per valstybės sieną pradėta 12 ikiteisminių tyrimų.

Gražinimas

2013 m. buvo priimti 1 533 sprendimai dėl užsieniečių grąžinimo suteikiant laikotarpį savanoriškai išvykti ir 279 sprendimai dėl užsieniečių išsiuntimo, kuomet užsienietis išsiunčiamas prievarta. 2013 m. daugiausia iš Lietuvos išsiųsta Gruzijos piliečių (173). Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras 2013 m. padėjo grįžti į kilmės valstybę 43 užsieniečiams bei suteikė reintegracijos pagalbą kilmės šalyje 8 užsieniečiams.

Prieglobstis

2013 m. Lietuva gavo 399 prašymus dėl prieglobsčio (daugiausia Gruzijos, Afganistano, Vietnamo ir Rusijos piliečiai). Tai 40 proc. mažiau nei 2012 m. Ypač sumažėjo Gruzijos piliečių prašymų. 35 proc. visų prašymų buvo patenkinti ir užsieniečiui suteiktas prieglobstis (15 asmenų suteiktas pabėgėlio statusas, o 123 – papildoma apsauga). 2013 m. spalio mėn. buvo priimtas įstatymo pataisos, kuriomis nustatyti atvejai, kuomet gali būti sulaikytas prieglobsčio prašytojas. Įstatymo pataisos priimtose po to, kai buvo pastebėta, kad dalis prieglobsčio prašytojų piktnaudžiauja prieglobsčio suteikimo procedūra, t.y. pasinaudodami prieglobsčio prašytojo statusu bei nuostata, kad prieglobsčio prašytojai negali būti sulaikyti, pasišalindavo iš Užsieniečių registracijos centro nesulaukdami procedūros užbaigimo ir išvykdavo į kitas Šengeno valstybes. Minėti įstatymo pakeitimai, pagal kuriuos akivaizdžiai nepagrįstus prieglobsčio prašymus pateikę užsieniečiai gali būti sulaikomi, galėjo turėti įtakos tam, kad lyginant su 2012 m. duomenimis 2013 m. savavališkai pasišalinusių iš Užsieniečių registracijos centro užsieniečių skaičius sumažėjo nuo 680 iki 486 asmenų.

Nelydimi nepilnamečiai ir kiti pažeidžiami asmenys

2013 m. Pabėgėlių priėmimo centre buvo apgyvendinti 9 nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai, 8 Vietnamo piliečiai bei 1 iš Indijos (pastarasis pateikė prieglobsčio prašymą). Visi 2013 m. atvykę nepilnamečiai savavališkai pasišalino iš Pabėgėlių priėmimo centro. 2013 m. socialinės apsaugos ir darbo ministras sudarė tarpinstitucinę darbo grupę, kuriai buvo pavesta reglamentuoti nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarką.

Kova su prekyba žmonėmis ir užsieniečių išnaudojimu

2013 m. buvo atliekami 47 ikiteisminiai tyrimai dėl prekybos žmonėmis (23 iš jų buvo pradėti 2013 m., iš jų 1 dėl išnaudojimo priverstiniam darbui). Nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis buvo pripažinti 47 asmenys, iš jų 3 nepilnamečiai, įtarimai buvo pareikšti 33 asmenims, 11 asmenų nuteisti už prekybą žmonėmis (kai kurios skirtos laisvės atėmimo bausmės siekia 10–12 metų). Duomenų apie nuo prekybos žmonėmis nukentėjusius trečiųjų šalių piliečius nėra. 2013 m. Valstybinės darbo inspekcija per 2013 m. nustatė 4 nelegaliai dirbusius užsieniečius.

Išvadas

Šios ataskaitos tikslas – apžvelgti svarbiausius Lietuvos migracijos ir prieglobsčio politikos pokyčius 2013 metais. Ataskaita paruošta pagal į Europos migracijos tinklo (EMN) bendrus reikalavimus, apžvelgiant tas sritis, kuriose per 2013 metus vyko pasikeitimų. Ataskaitoje nagrinėjamos šios migracijos politikos sritys: teisėta ir neteisėta migracija, užsieniečių grąžinimas, prieglobstis, nelydimi nepilnamečiai, kova su prekyba žmonėmis.

Ataskaitoje nagrinėti ir analizuoti 2013 m. priimti Lietuvos Respublikos teisės aktai, paskelbti jų projektai, įvairių institucijų, įstaigų ir organizacijų skelbti duomenys ir pranešimai, remtasi kitais viešais informacijos šaltiniais. Pateikiant statistinius duomenis daugiausia naudotasi kasmet skelbiamais Migracijos metraščiais¹.

Ataskaitoje nepateikta institucijų, atsakingų už migracijos politikos formavimą ir įgyvendinimą, apžvalga, kadangi 2013 m. institucinių pokyčių neįvyko. Informaciją apie šalies politinę sistemą, valstybės migracijos bei prieglobsčio politiką formuojančias ir ją įgyvendinančias institucijas galima rasti 2012 m. atnaujintoje EMN Nacionalinio informacijos centro studijoje „*Prieglobsčio ir migracijos organizacija Lietuvoje*“², o trumpą apžvalgą – ir Lietuvos 2012 m. migracijos ir prieglobsčio politikos ataskaitoje³.

Tekste naudojami terminai ir sąvokos kaip jie apibrėžti Lietuvos teisės aktuose bei atitinka Europos migracijos tinklo žodyne pateiktus jų paaiškinimus.

2. Migracijos ir prieglobsčio politikos pokyčių apžvalga

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. veiklos prioritetai

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, siekdama sistemiškai įgyvendinti savo programos⁴ nuostatas migracijos politikos srityje – spręsti Lietuvos gyventojų emigracijos problemą ir siekti susigrąžinti emigravusią darbo jėgą, siekti efektyvesnio migracijos valdymo, nelegalios migracijos prevencijos ir kontrolės, plėtoti bendrą Europos prieglobsčio sistemą – 2013 m. išskyrė šias prioritetines priemones⁵ (žr. lentelę 1):

1 lentelė. Lietuvos Respublikos Vyriausybės prioritetinės priemonės migracijos srityje 2013 m.

Prioritetinė priemonė	2013 m. įgyvendinti veiksmai
Lietuvos migracijos politikos gairių parengimas	Lietuvos Respublikos Vyriausybės vadovas 2013 m. kovo 18 d. sudarė darbo grupę, kuriai pavedė parengti migracijos politikos gairių projektą. Parengtos gairės buvo patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės ⁶ . Migracijos politikos gairėse nustatyta, kad valstybės vykdomos priemonės

¹ <http://www.migracija.lt/index.php?1357390560>

² <http://emn.lt/category/tyrimai/apzvalgos/>

³ Ibid.

⁴ Šešioliktosios Vyriausybės 2012–2016 metų programa patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XII-51.

⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. sausio 22 d. nutarimas Nr. 79.

⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. sausio 22 d. nutarimas Nr. 79.

	pirmiausiai bus nukreiptos į emigraciją skatinančių veiksmų šalinimą, ypatingą dėmesį skiriant jaunimo nedarbui mažinti, bus siekiama pritraukti ir panaudoti emigrantų socialinį, mokslinį, kultūrinį ir ekonominį potencialą, skatinti investicijų pritraukimą į Lietuvą, pritraukti papildomos darbo jėgos siekiant atliepti Lietuvos darbo rinkos poreikį, užtikrinti kontroliuojamą imigraciją iš trečiųjų šalių, stiprinti neteisėtos migracijos prevencijos ir užsieniečių kontrolės valdymo sistemą, panaikinti galimybes piktnaudžiauti teisės aktuose nustatytomis procedūromis, sudaryti sąlygas užsieniečių integracijai. Nustatyti kriterijai, kurių pagrindu bus atliekama migracijos procesų stebėseną ir vertinimas. Migracijos procesų stebėseną koordinuoti pavesta Vidaus reikalų ministerijai, kuri kasmet teiks išvadas ir pasiūlymus Vyriausybei. Migracijos politikos sritis tapo koordinuojama Vyriausybės lygmeniu, tačiau Lietuvos migracijos politikos gairių įgyvendinimas priklausys nuo visų atsakingų valstybės institucijų ir įstaigų priimtų įsipareigojimų įgyvendinti konkrečius darbus pagal gairėse nustatytas migracijos politikos kryptis.
Sulaikytųjų trečiųjų šalių piliečių ir prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo ir priėmimo sąlygų Užsieniečių registracijos centre gerinimas	Siekama, kad sulaikytųjų trečiųjų šalių piliečių ir prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo bei priėmimo sąlygos atitiktų teisės aktų reikalavimus. 2013 m. buvo toliau tęsiami pastatų rekonstrukcijos darbai Užsieniečių registracijos centre. 2014 m. numatoma atlikti darbų už maždaug 900 tūkst. Lt.
Užsieniečių integracija	Lietuvos Respublikos Vyriausybė išsprendė užsieniečių integracijos politikos formavimo funkcijų priskyrimo konkrečiai institucijai klausimą. Užsieniečių integracijos politiką pavesta koordinuoti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, o įgyvendinimą – Lietuvos Respublikos Vyriausybės komisijai. Nustatyta, kad ši komisija sudaroma iš socialinės apsaugos ir darbo, vidaus reikalų, sveikatos apsaugos, švietimo ir mokslo, kultūros ir finansų ministrų arba viceministrų, Lietuvos savivaldybių asociacijos atstovo. Į šią komisiją gali būti įtraukti valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, asociacijų atstovai, prireikus ir kiti asmenys.
Prašymų išduoti leidimą dirbti ir gyventi pateikimo procedūrų supaprastinimas	Lietuvos Respublikos Seimas 2013 m. spalio 10 d. priėmė įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų⁷, kuriais sutrumpinti užsieniečių prašymų išduoti leidimus gyventi Lietuvoje nagrinėjimo terminai (nuo bendro 6 mėn. iki 4 mėn. termino), nustatytos palankesnės leidimo gyventi išdavimo sąlygos užsieniečiams, kurie yra lietuvių kilmės. Be to, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. gruodžio 11 d. nutarimu reglamentuota galimybė užsieniečio pageidavimu prašymą išduoti ar pakeisti leidimą gyventi nagrinėti ir leidimą gyventi įforminti skubos tvarka⁸ (per perpus trumpesnę terminą nei nustatytas įstatyme). Vidaus reikalų ministerija parengė įstatymo projektą⁹, kuriuo bus perkeliama 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos

⁷ 2013 m. spalio 10 d. priimtas Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 26, 33, 40, 41, 53, 104, 109, 113, 125 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. XII-548.

⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. gruodžio 11 d. nutarimas Nr. 1212.

⁹ Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. IX-2206 pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIP-1804ES, pateiktas Seimui 2014 m. gegužės 7 d.

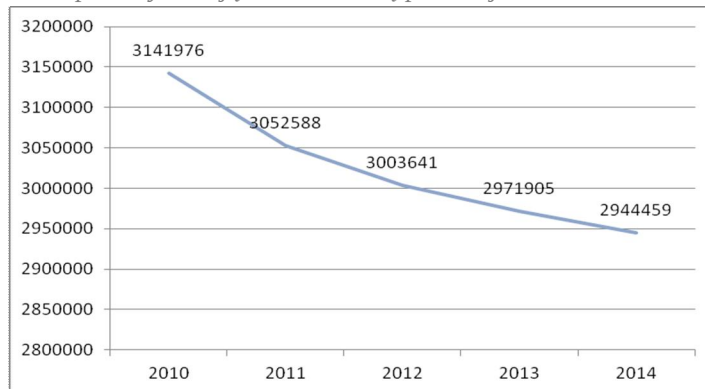
	direktyva 2011/98/ES dėl vienos prašymų išduoti vieną leidimą trečiųjų šalių piliečiams gyventi ir dirbti valstybės narės teritorijoje pateikimo procedūros ir dėl valstybėje narėje teisėtai gyvenančių trečiųjų šalių darbuotojų bendrų teisių („vieno langelio“ direktyva). Šiuo metu užsienietis, kuris ketina dirbti Lietuvoje, dėl leidimo laikinai gyventi gali kreiptis tik tuomet, kai jam išduotas leidimas dirbti. Projektu siūloma nustatyti vieną procedūrą, t. y. pateikus prašymą išduoti leidimą laikinai gyventi būtų atliekamas ir užsieniečio darbo atitiktis Lietuvos darbo rinkos poreikiams ir sąlygų leidimui laikinai gyventi išduoti vertinimas. Be to, siūloma nustatyti, kad prašymą išduoti leidimą laikinai gyventi tokiam užsieniečiui gali pateikti ne tik pats užsienietis, bet ir jį įdarbinti įsipareigojantis darbdavys.
Asmenų priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų standartų nustatymas	Vidaus reikalų ministerija parengė įstatymo projektą ¹⁰ , kuriuo bus perkeliama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų nuostatas.

3. Teisėta migracija ir judumas

Migracijos tendencijos Lietuvoje

Gyventojų skaičius. Lietuvos gyventojų skaičius per 2013 m. sumažėjo daugiausiai dėl neslūgstančios Lietuvos gyventojų emigracijos. 2014 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 2 mln. 944 tūkst. gyventojų, t.y. 35 tūkst. mažiau nei 2013 m. pradžioje (žr. 1 pav.). Užsieniečių skaičius išaugo nežymiai – 2 tūkst. asmenų ir 2014 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 35 tūkst. užsieniečių, kurie sudarė 1,2 proc. visų gyventojų. 90 proc. Lietuvoje gyvenančių užsieniečių yra trečiųjų šalių piliečiai (daugiausia Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos piliečiai). Tik 0,1 proc. gyventojų (3 892 asmenys) neturi jokios pilietybės.

1 pav. Gyventojų skaičius metų pradžioje 2010-2014 m.

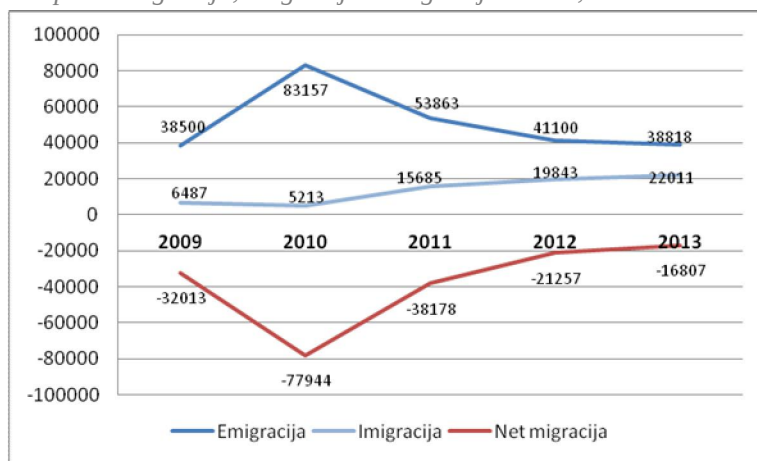

Šaltinis: Statistikos departamentas

¹⁰ T. p.

Emigracija. 2013 m. iš Lietuvos išvyko virš 39 tūkst. Lietuvos gyventojų, apie 2 tūkst. mažiau nei 2012 m., o imigravo apie 22 tūkst. asmenų, tai yra 2 tūkst. daugiau nei 2012 m (žr. 2 pav.). Nors emigracijos mastas šiek tiek mažėja, tačiau išvykstančiųjų buvo 1.8 karto daugiau nei atvykstančių. Didžiausia problema išlieka tai, kad išvykstantys daugiausia yra jauni ir darbingo amžiaus žmonės. Dėl to mažėja potencialių šalies dirbančiųjų skaičius.

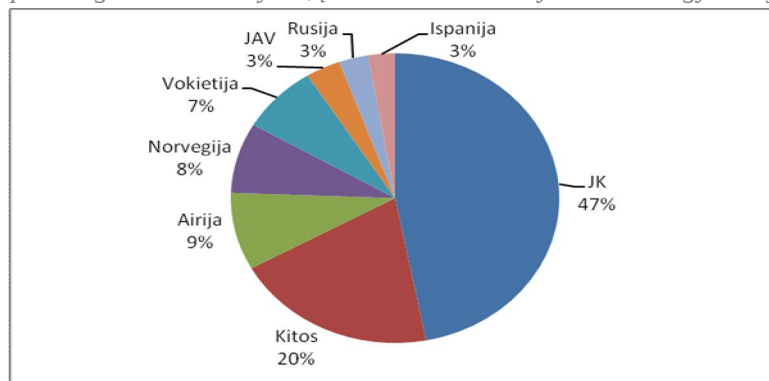
2 pav. Emigracija, imigracija ir migracijos saldo, 2009-2013 m.

Šaltinis: Statistikos departamentas

Tikslo šalys. Dauguma gyventojų, kaip ir ankstesniais metais, deklaravo savo išvykimą į Europos Sąjungos valstybes nares (76 proc.). Trys pagrindinės šalys – Jungtinė Karalystė, Airija ir Norvegija (žr. 3 pav.).

3 pav. Pagrindinės valstybės, į kurias 2013 m. išvyko Lietuvos gyventojai

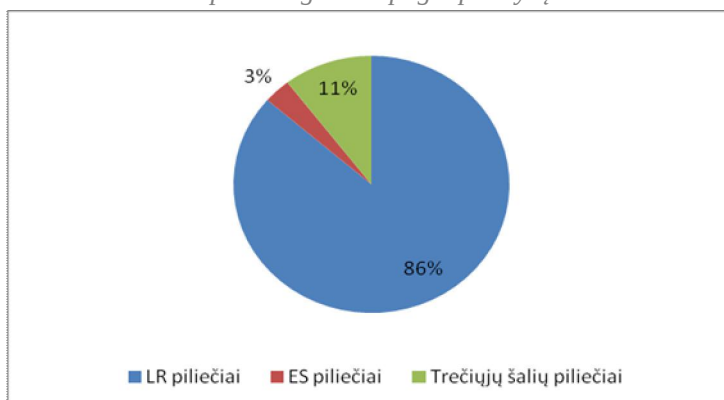

Šaltinis: Statistikos departamentas

Vyraujančios išvykimo kryptys išliko tos pačios kaip ir 2012 m., tačiau 2013 m. lyginant su 2012 m. mažėjo išvykstančiųjų į Europos Sąjungos šalis ir Norvegiją (proporcingai bendram išvykstančiųjų skaičiui), tačiau 2013 m. į Rusiją, Baltarusiją ir Ukrainą išvykusiųjų buvo apie 19 proc. daugiau nei 2012 m. (į šias šalis iš viso 2013 m. deklaravo išvykimą 3119 asmenys, 2012 m. – 2549 asmenys).

Imigracija. 2013 m. į Lietuvą atvyko 22 tūkst., t.y. 2 tūkst. asmenų daugiau nei 2012 m. Tik nedidelė dalis atvykstančiųjų yra užsieniečiai, iš kurių 0.7 tūkst. yra kitų ES valstybių piliečiai, o likę 2.3 tūkst. trečiųjų šalių piliečiai (žr. 4 pav.).

4 pav. Imigrantai pagal pilietybę

Šaltinis: Statistikos departamentas

2013 m. į Lietuvą daugiausia atvyko Rusijos (776), Baltarusijos (486), Ukrainos (413), Latvijos (126), Lenkijos (80) piliečių. Išaugo Azijos šalių piliečių imigravusių į Lietuvą: 2013 m. į Lietuvą atvyko 394 piliečių iš Azijos valstybių (2012 m. – 192). Tuo parpu atvykstančiųjų iš Afrikos šalių skaičius mažėjo: 2013 m. atvyko 47 asmenys (2012 m. – 68).

Grįžtamoji migracija. Kaip ir 2012 m., absoliuti dauguma atvykusiųjų yra grįžtantys Lietuvos piliečiai. 2013 m. į Lietuvą grįžo 19 tūkst. lietuvių, o tai sudarė 86 proc. visų atvykusiųjų.

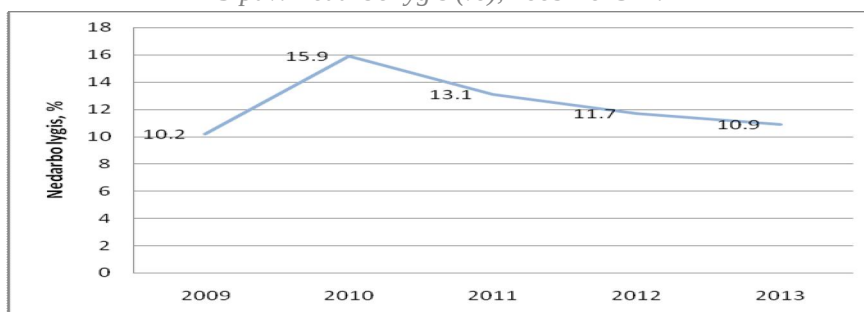
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Apibendrinus duomenis, galime pasakyti, kad lyginant su 2012 m., 2013 m. mažėjo emigracijos mastas (išvyko 2 tūkst. mažiau gyventojų), nežymiai augo grįžtančiųjų lietuvių skaičius (grįžo 1.5 tūkst. daugiau) ir atvykstančių užsieniečių skaičius (atvyko 0.5 tūkst. daugiau). Neto migracija 2013 m. buvo neigiama (-17 tūkst.), tačiau mažesnė nei 2012 m. (-21 tūkst.). Vis dėlto, emigracijos mažėjimo ir grįžtamosios migracijos augimo tempai išlieka maži, kad juos būtų galima pavadinti aiškia tendencija.

3.1. Ekonominė migracija

Nedarbo lygis. 2013 m. vidutinis metinis registruotas nedarbas šalyje, palyginus su ankstesniais metais, ir toliau nuosaikiai mažėjo¹¹. Vidutinis metinis bedarbių procentas nuo darbingo amžiaus gyventojų buvo 10,9 proc. arba 0,8 proc. punkto mažesnis negu vidutinis metinis 2012 metų registruoto nedarbo rodiklis (11,7 proc.). Tokia tendencija sietina su bendru šalies ekonomikos būklės gerėjimu (žr. 5 pav).

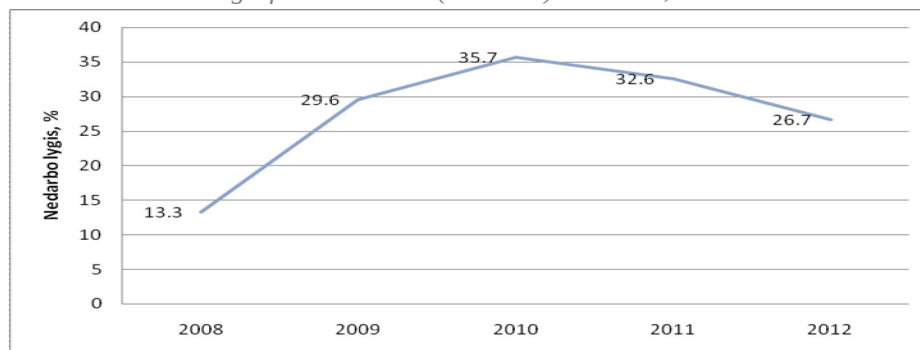
5 pav. Nedarbo lygis (%), 2009-2013 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

2013 toliau mažėjo jaunimo nedarbas. 2013 m. darbo neturėjo kas ketvirtas 15-24 metų darbingas jaunuolis (2012 m. darbo neturėjo kas trečias jaunuolis). Jaunimo nedarbas įvardijamas kaip viena pagrindinių emigracijos priežasčių, todėl nedarbo mažinimas šioje amžiaus grupėje yra svarbus norint mažinti emigracijos mastą.

6 grafikas. Jaunimo (15-24 m.) nedarbas, 2013

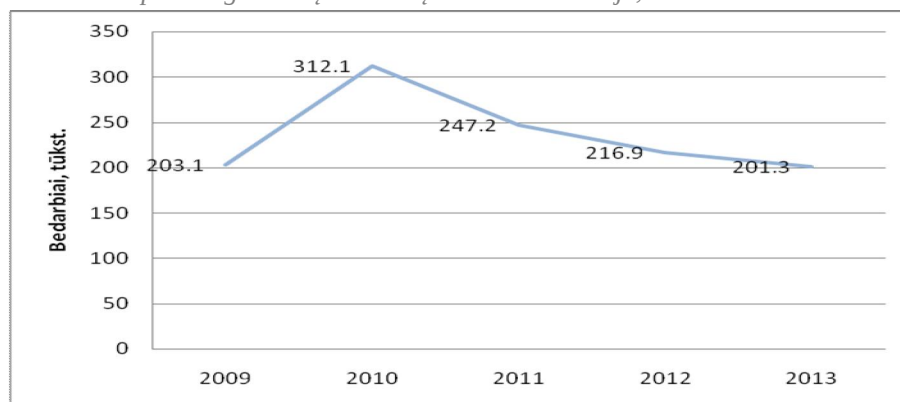
Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

¹¹ Lietuvos darbo birža,

http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Tendencijos_pdf/2013%20m.%20ap%C5%BEvalga.pdf

2013 m. pabaigoje šalyje buvo registruota virš 203 tūkst. bedarbių, t.y. beveik 15,6 tūkst. arba 3 proc. mažiau nei 2012 m (žr. 7 pav.). Tai yra mažiausias rodiklis per 5 metų laikotarpį. Duomenų, kokią dalį iš jų sudaro užsienio valstybių piliečiai, nėra.

7 pav. Registruotų bedarbių skaičius Lietuvoje, 2009-2013 m.

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Darbo pasiūlos ir paklausos neatitikimas. Darbo paklausa augo. Lietuvos darbo biržos duomenimis¹² 2013 m. darbo biržos duomenų bazėje darbdaviai registravo 242 tūkst. laisvų darbo vietų (2012 m. – 200 tūkst.). Apie 60 proc. darbo pasiūlymų registruota paslaugų sektoriuje (prekybos, transporto įmonėse). Daugiausia pasiūlymų skirta kvalifikuotai darbo jėgai.

Didžiausia problema yra neatitikimas tarp pasiūlos ir paklausos darbo rinkoje. Didžiąją bedarbių dalį sudaro negalintys konkuruoti darbo rinkoje, ilgalaikiai bedarbiai ir jaunimas, neturintis darbdaviams reikiamo profesinio pasirengimo ar darbo įgūdžių. Darbdaviai jaučia kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą ir jiems vis sunkiau surasti tinkamos kvalifikacijos specialistų. Nepakankamas kvalifikuotų darbuotojų skaičius verslo atstovų yra įvardijamas net kaip veiksnys, trukdantis įmonių augimui. Kaip problema įvardijama ir nesubalansuota Lietuvos švietimo sistema, kuri turėtų būti labiau orientuota į reikiamų darbdaviams specialistų parengimą. Bendrai sutariama, kad imigracijos politika turėtų orientuotis į kvalifikuotų darbuotojų, taip pat mokslinio personalo pritraukimą. Tačiau darbdavių manymu, būtinas lankstesnių imigracijos procedūrų nustatymas. Jų manymu, tik tokiu būdu galima spręsti aštrią kvalifikuotų darbuotojų trūkumo problemą, pritraukti intelektualinį potencialą ir teigiamai paveikti valstybės konkurencingumą. Už tai, kad Lietuva turi bandyti pritraukti kvalifikuotų specialistų iš užsienio, nes darbo jėgos gali pritrūkti įgyvendinant didelius projektus, pasisakė ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės vadovas¹³.

3.1.2. Užsieniečių atvykimas gavus leidimą dirbti

Situacija. 2013 m. Lietuvos darbo birža¹⁴ išdavė 5 036 leidimus dirbti užsieniečiams (8 proc. daugiau negu 2012 m.), iš jų 3 487 leidimus dirbti pagal darbo sutartį, 159 leidimus – komandiruotiems užsieniečiams, 1 390 leidimus dirbti Lietuvoje pratęsę (žr. 8 pav.). Padidėjęs

¹² http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Tendencijos_pdf/2013%20m.%20apžvalga.pdf

¹³ <http://www.delfi.lt/verslas/verslas/a-butkevicius-jauciasi-kad-truksta-kvalifikuotu-darbuotoju.d?id=61396607>

¹⁴ Lietuvos darbo biržos 2013 m. ataskaitos apie leidimų dirbti užsieniečiams Lietuvos Respublikoje išdavimą duomenys.

leidimų dirbti išdavimas aiškintinas atsigaunančia ekonomika ir didėjančiu laisvų darbo vietų skaičiumi, ypač transporto sektoriuje.

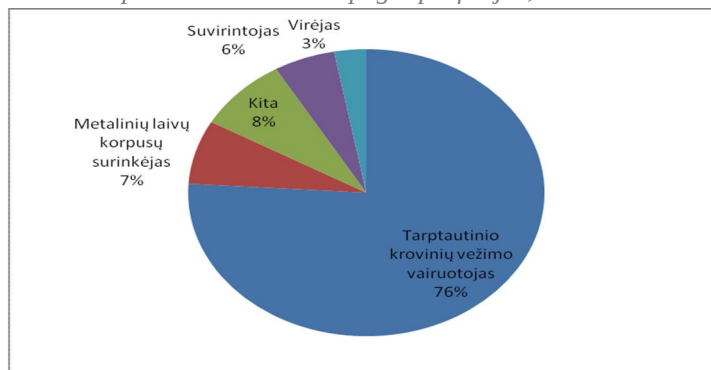
8 pav. Užsieniečiams išduotų leidimų dirbti skaičius 2006-2013 m.

Šaltinis: Lietuvos darbo birža

Absoliuti dauguma leidimų dirbti buvo išduoda užsieniečiams, turintiems profesiją, kurios Lietuvoje trūksta. Profesijų, kurių darbuotojų trūksta, sąrašus tvirtina socialinės apsaugos ir darbo ministras. 2013 m. išliko profesijos pramonės (suvirintojai ir metalinių laivų korpusų surinkėjai) ir paslaugų (restorano virėjai ir tarptautinio krovinių vežimo transporto priemonių vairuotojai) sektoriuose. Kaip pavaizduota 8 pav., 2013 m. daugiausiai leidimų dirbti išduota tarptautinio krovinių vežimo transporto priemonių vairuotojams – 76 proc. (3 827 leidimai dirbti), 7 proc. – metalinių laivų korpusų surinkėjams (363 leidimai), 6 proc. – suvirintojams (280 leidimai), 3 proc. – restorano virėjams (146 leidimai) (žr. 9 pav.)

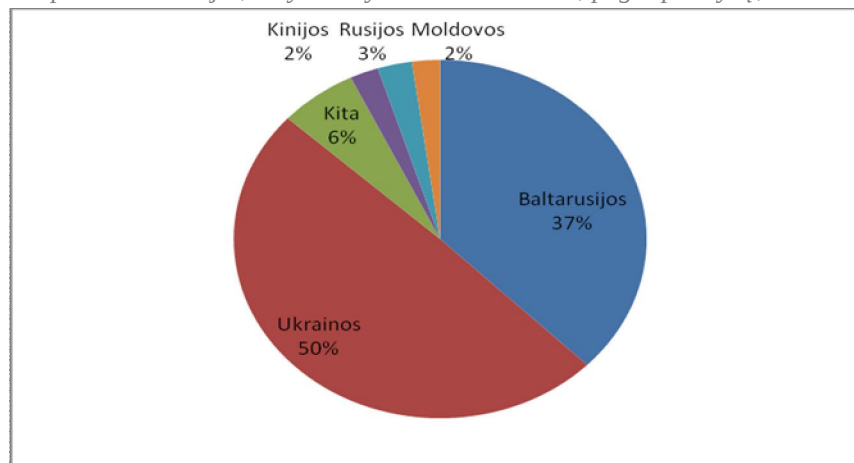
9 pav. Leidimai dirbti pagal profesijas, 2013 m.

Šaltinis: Lietuvos darbo birža

2013 m. daugiausia leidimų dirbti (2 487) buvo išduota Ukrainos piliečiams. Tai sudaro 50 proc. visų leidimų dirbti. 2012 m. Ukrainos piliečiai sudarė 41 proc. visų gavusių leidimus dirbti. Kita didelė grupė – Baltarusijos piliečiai, kuriems buvo išduoti 1 882 arba 37 proc. visų leidimų dirbti (žr. 10 pav.).

10 pav. Darbuotojai, atvykstantys su leidimu dirbti, pagal pilietybę, 2013 m.

Šaltinis: Lietuvos darbo birža

78 atvejais pagal darbdavių prašymus buvo atsisakyta išduoti leidimus dirbti užsieniečiams dėl neišsamių ar klaidingų duomenų pateikimo ar kilus įtarimų dėl dokumentų klastojimo (2013 buvo fiksuotas 61 atvejis, kai profesinę kvalifikaciją patvirtinančiame dokumente buvo klastojimo žymių ir Lietuvos darbo birža kreipėsi į kompetentingas institucijas dėl dokumentų tikrumo įvertinimo).

Teisiniai pasikeitimai. 2013 m. buvo tobulinama leidimo dirbti išdavimo procedūra, siekiant efektyvinti darbuotojų paiešką nacionalinėje darbo rinkoje. Socialinės apsaugos ir darbo ministras savo įsakymu patvirtino naują leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašą¹⁵, kuriame nustatyta pareiga darbdaviui, planuojančiam per artimiausius 6 mėnesius įdarbinti daugiau kaip 5 tos pačios profesinės kvalifikacijos užsieniečius, likus ne mažiau kaip 3 mėnesiams pateikti teritorinei darbo biržai informaciją apie prognozuojamą įdarbinimo poreikį. Tokiu būdu stengiamasi geriau koordinuoti darbo neturinčių Lietuvos gyventojų įdarbinimą ar perkvalifikavimą.

Įstatymo pakeitimo projektai. 2013 m. buvo parengtas įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų projektas¹⁶, kuriuo Lietuva į nacionalinę teisę perkels 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/98/ES dėl vienos prašymų išduoti vieną leidimą trečiųjų šalių piliečiams gyventi ir dirbti valstybės narės teritorijoje pateikimo procedūros ir dėl valstybėje narėje teisėtai gyvenančių trečiųjų šalių darbuotojų bendrų teisių nuostatų. Šiuo metu (kol nėra perkeltos minėtos direktyvos nuostatos) užsieniečiui, kuris ketina dirbti Lietuvos Respublikoje, leidimas laikinai gyventi išduodamas, jeigu jis turi leidimą dirbti Lietuvos Respublikoje, išskyrus atvejus, kai jis atleidžiamas nuo tokios pareigos¹⁷. Šį dokumentą užsienietis privalo gauti iki atvykimo į Lietuvos Respubliką ir tik jį turėdamas gali pateikti prašymą išduoti leidimą laikinai gyventi.

¹⁵ Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2013 m. kovo 27 d. įsakymas Nr. A1-133 „Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2013, Nr. 34-1675).

¹⁶ Šis įstatymo projektas Nr. XIIP-1804ES pateiktas Lietuvos Respublikos Seimui 2014 m. gegužės 7 d., nepradėtas svarstyti.

¹⁷ Įstatymo nustatytais atvejais, pavyzdžiui, atvykstant užsiimti teisėta veikla, dirbti aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujančio darbo ir kt.

3.1.3. Užsieniečių atvykimas dirbti aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujančio darbo

Situacija. Nuo 2013 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublika pradėjo išduoti leidimus laikinai gyventi („mėlynąsias korteles“) užsieniečiams, ketinantiems dirbti aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujantį darbą. Pagrindiniai reikalavimai pagal šį pagrindą norinčiam atvykti užsieniečiui yra aukštojo mokslo ar profesinė kvalifikacija ir darbo užmokestis, kuris turi būti ne mažesnis negu 2 Lietuvos statistikos departamento paskutinio paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio dydžiai (2013 m. IV ketv. – ne mažesnę negu 4 680 litų mėnesinį darbo užmokestį). Prašymas išduoti leidimą laikinai gyventi (mėlynąją kortelę) turi būti išnagrinėtas per 2 mėn., išduodamas 1 metus galiojantis leidimas laikinai gyventi.

2013 m. buvo išduoti ar pakeisti 45 leidimai laikinai gyventi („mėlynosios kortelės“) užsieniečiams, atvykusiems dirbti aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujantį darbą. Daugiausia leidimų išduota Baltarusijos piliečiams – 17 leidimų arba 38 proc. visų leidimų (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Leidimai laikinai gyventi aukštos kvalifikacijos darbuotojams, pagal pilietybę, 2013 m.

Pilietybė	Sprendimų skaičius	Procentinė dalis
Baltarusija	17	38
JAV	14	31
Ukraina	6	13
Rusija	3	7
Indija	3	7
Kita	2	4
Viso	45	100

Šaltinis: Migracijos departamentas

Visi užsieniečiai ketino būti įdarbinti paslaugų sektoriuje (IT specialistais, mokytojais, gydytojais, inžinieriais, pardavimų vadybininkais, įstaigų vadovais).

Teisiniai pasikeitimai. Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“¹⁸ pakeitimai, kuriais nustatyti reikalavimai užsieniečiui, kuris ketina dirbti aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujantį darbą¹⁹ įsigaliojo 2013 m. sausio 1 d. Tą pačią dieną įsigaliojo sprendimų dėl užsieniečio aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujančio darbo atitikties Lietuvos darbo rinkos poreikiams priėmimo tvarka²⁰, pagal kurią darbdavys privalo prieš 21 kalendorinę dieną užregistruoti laisvą darbo vietą, o Lietuvos darbo birža per 7 kalendorines dienas priima sprendimą dėl užsieniečio kvalifikacijos atitikties Lietuvos darbo rinkos poreikiams.

2013 m. birželio 27 d. priimti įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimai, susiję su užsieniečio, kuriam leidimas laikinai gyventi išduotas dirbti aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujantį darbą (mėlynoji kortelė), ilgalaikio gyventojų statuso įgijimo sąlygomis. Nustatyta,

¹⁸ 2012 m. birželio 30 d. priimtas Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 1, 2, 6, 9, 10, 11, 12(1), 17, 19, 21, 22, 24, 26, 33, 35, 37, 38, 40, 43, 49(1), 50, 51, 53, 54, 55, 57, 58, 89, 97, 98, 99, 100, 101, 101(1), 102, 104, 106, 113, 128, 131, 133, 139, 140(1), 141(1) straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo, Įstatymo papildymo 44(1), 49(3), 98(1), 99(1), 103(1), 105, 105(1), 105(2), 105(3), 105(4), 106(1) straipsniais ir 12(2), 13, 14, 15, 16, 18, 20, 145 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas Nr. XI-2189.

¹⁹ Aukšta profesinė kvalifikacija pabrėžta taip kaip ji apibrėžiama 2009 m. gegužės 25 d. Europos Tarybos direktyvoje 2009/50/EB dėl trečiųjų šalių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo sąlygų siekiant dirbti aukštos kvalifikacijos darbą.

²⁰ Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. A1-587.

kad, jeigu toks užsienietis įrodo, kad buvo išvykęs į savo kilmės valstybę dirbti, užsiimti kita teisėta veikla ar studijuoti, jo pragyvento laikotarpio nepertraukia buvimo ne Lietuvos Respublikoje laikas, jeigu jis netrunka ilgiau kaip 12 mėnesių iš eilės ir iš viso per 5 metų laikotarpį nesudaro daugiau kaip 18 mėnesių.

Įstatymo pakeitimo projektai. 2013 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Seimui pateiktame įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų projekte, be kita ko, siūloma paprastinti aukštos kvalifikacijos užsieniečių atvykimą ir gyvenimą Lietuvos Respublikoje, nustatant išimtį, pagal kurią aukštos profesinės kvalifikacijos darbuotojui, kuriam darbdavys įsipareigoja mokėti didesnę atlyginimą (mėnesinį darbo užmokestį, kuris yra ne mažesnis negu 3 šalies ūkio vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio dydžiai), nebūtų atliekamas užsieniečio darbo atitiktis Lietuvos darbo rinkai vertinimas. Tokiais atvejais siūloma prašymą išduoti leidimą laikinai gyventi (mėlynąją kortelę) nagrinėti per trumpesnę (iki 1 mėn.) terminą, išduoti iki 3 metų galiojantį leidimą laikinai gyventi. Tokie reguliavimo pakeitimai pasiūlyti atsižvelgus į tai, kad praktikoje esama atvejų, kai darbdavys įsipareigoja mokėti gerokai didesnę atlyginimą negu šiuo metu reikalaujama. Tai liudija, jog yra darbdavių, kurie jų poreikius atitinkančių tam tikrų aukštos profesinės kvalifikacijos specialistų šalyje neranda. Jų darbo atitiktis darbo rinkos poreikiams vertinimas tampa formalus ir tik pailgina tokio užsieniečio atvykimo procedūrą. Tačiau verslo atstovų nuomone, darbo užmokesčio, kurį darbdavys įsipareigojęs mokėti aukštos profesinės kvalifikacijos darbuotojui, dydis turėtų būti sumažintas iki 1,5 šalies ūkio vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio dydžio (tai sudarytų 3 457 litus), o užsieniečio darbo atitiktis Lietuvos darbo rinkos poreikiams visai neturėtų būti vertinama. Darbo rinkos politiką formuojančios institucijos tokio siūlymo nepalaiko. Taip pat taikomas reikalavimas Lietuvos darbo biržai įvertinti, ar užsieniečio darbas atitinka Lietuvos darbo rinkos poreikius.

Kitu Vidaus reikalų ministerijos parengtu įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų projektu²¹ siūloma nustatyti, kad prašymą išduoti leidimą laikinai gyventi (mėlynąją kortelę) užsieniečiui gali pateikti ir jį įsipareigojantis įdarbinti darbdavys. Šiuo metu tai gali padaryti tik pats užsienietis.

3.1.4. Užsieniečių atvykimas teisėtos veiklos pagrindu

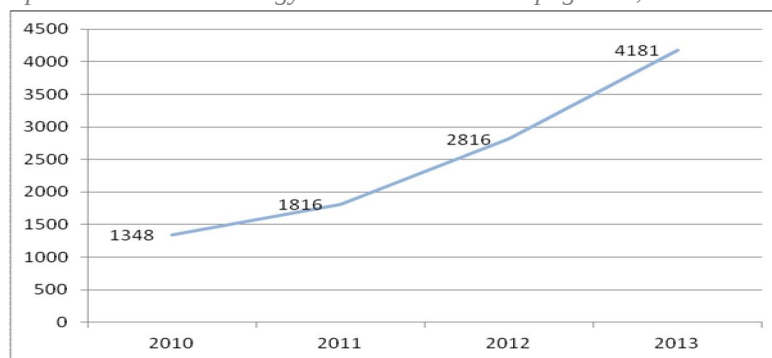
Situacija. Įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ numato galimybę užsieniečiams, ketinantiems užsiimti teisėta veikla Lietuvoje, gauti leidimą laikinai gyventi. Iš tokio užsieniečio nereikalaujama gauti leidimo dirbti²². Leidimas laikinai gyventi gali būti išduotas užsieniečiui, jeigu (1) jis yra Lietuvoje įregistruotos įmonės, kurios įstatinis kapitalas sudaro ne mažiau kaip 50 tūkst. litų, savininkas ar Lietuvoje įregistruotos įmonės bendraturtis, kurio turimo įstatinio kapitalo dalies nominalioji vertė sudaro ne mažiau kaip 50 tūkst. litų ir jo buvimas Lietuvoje yra būtinas vykdant veiklą; (2) jis yra Lietuvoje įregistruotos įmonės, įstaigos ar organizacijos savininkas ir vadovas ir jo pagrindinis tikslas yra darbas įmonėje, įstaigoje ar organizacijoje; (3) jis Lietuvoje ketina užsiimti teisėta veikla, kuriai nereikia gauti leidimo dirbti.

²¹ Įstatymo projektas Nr. XIIP-1804ES, pateiktas Seimui 2014 m. gegužės 7 d. Šiuo projektu perkeliama 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/98/ES dėl vienos prašymų išduoti vieną leidimą trečiųjų šalių piliečiams gyventi ir dirbti valstybės narės teritorijoje pateikimo procedūros ir dėl valstybėje narėje teisėtai gyvenančių trečiųjų šalių darbuotojų bendrų teisių nuostatos.

²² Šios užsieniečių kategorijos yra įvardintos socialinės apsaugos ir darbo ministro patvirtintame įsakyme 2012 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. A1-587. Nuo reikalavimo gauti leidimą dirbti atleidžiami sportininkai, atlikėjai, dėstytojai, atvykstantys religinių bendruomenių kvietimu ir kt..

2013 m. ženkliai išaugo šiais pagrindais išduotų leidimų laikinai gyventi skaičius. Per metus buvo išduota 4 181 leidimai laikinai gyventi, t. y. 1 365 leidimų arba 48 proc. daugiau negu 2012 m. ir dvigubai daugiau negu 2011 m. (žr. 11 pav.).

11 pav. Leidimai laikinai gyventi teisėtos veiklos pagrindu, 2010-2013 m.

Šaltinis: Migracijos metraštis

Daugiausia leidimų laikinai gyventi teisėtos veiklos pagrindu išduota Rusijos (apie 40 proc.), Baltarusijos (virš 18 proc.) ir Ukrainos (11 proc.) piliečiams. Apie 5 proc. sudaro leidimai laikinai gyventi išduoti Irano ir Pakistano piliečiams.

Piktnaudžiavimas. Deja, praktikoje paaiškėjo, kad neretai užsieniečiai deklaruoja ketinimą Lietuvoje užsiimti teisėta veikla (verslu) ne siekdami realiai vykdyti veiklą, o tik gauti leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje. Tokie užsieniečiai dažniausiai įsigyja Lietuvoje registruotas įmones, paskiria save jų vadovu ir tuo pagrindu kreipiasi dėl leidimo laikinai gyventi siekdami ne vykdyti teisėtą veiklą, bet pasinaudoti teisėta gautu leidimu laikinai gyventi kaip priemone patekti į Šengeno erdvę. 2013 m. buvo panaikinti 24 leidimai laikinai gyventi, nustačius, kad įmonė nevykdo deklaruotos veiklos (2012 m. šiuo pagrindu buvo panaikinti 3 leidimai laikinai gyventi). Pagal galiojančio įstatymo reikalavimus, užsieniečiui, kuris ketino užsiimti teisėta veikla Lietuvoje, išduotas leidimas laikinai gyventi turi būti panaikinamas, jeigu nustatoma, kad įmonė, įstaiga ar organizacija, kurios savininkas ar bendraturtis yra užsienietis, nevykdo deklaruotos veiklos ir (ar) užsieniečio buvimas Lietuvoje nėra būtinas siekiant įmonės, įstaigos, organizacijos tikslų bei vykdančią veiklą. Tačiau praktinis šios nuostatos įgyvendinimas komplikotas, nes nėra aišku, kokiais kriterijais vadovaujantis turėtų būti konstatuota, kad deklaruota veikla nevykdoma, o užsieniečio buvimas vertinamas kaip nebūtinas siekiant įmonės tikslų ir vykdančią veiklą. Dėl to teismų praktika nepalanki institucijų sprendimams naikinti deklaruotos veiklos nevykdančių užsieniečių leidimus gyventi.

Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas 2013 m. vasario 13 d. organizavo posėdį nelegalios migracijos kontrolės stiprinimo klausimui svarstyti, kuriame buvo konstatuota, kad galiojantis leidimų laikinai gyventi išdavimo reguliavimas netinkamas, nustatyti reikalavimai leidimui laikinai šiuo pagrindu gauti yra akivaizdžiai per žemi ir sudaro terpę piktnaudžiavimui, nes išduodami leidimai laikinai gyventi tiems užsieniečiams, kurių nurodomi gyvenimo Lietuvoje tikslai akivaizdžiai fiktyvūs. Buvo gauti Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto²³ ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės vadovo²⁴

²³ Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto 2013 m. vasario 13 d. posėdžio protokolas Nr. 104-P-7.

pavedimai parengti ir pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei teisės aktų projektus įtvirtinant fiktyvių įmonių sąvokos, fiktyvios veiklos nustatymo kriterijų reguliavimą, papildant atsisakymo išduoti ar pakeisti leidimą gyventi pagrindus.

Siūlomi įstatymo pakeitimai. Vidaus reikalų ministerija parengė įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimo įstatymo projektą, kuris 2013 m. gruodžio 11 d. pateiktas svarstyti Seimui. Projektu, *inter alia*, siūloma nustatyti aukštesnius reikalavimus užsieniečiams, norintiems gauti leidimą laikinai gyventi teisėtos veiklos pagrindu ir numatyti kitas efektyvesnės nelegalios migracijos kontrolės priemonės. Projektu konkrečiai siūloma:

- 1) įtvirtinti reikalavimą užsieniečiui užsiimti teisėta veikla Lietuvos Respublikoje ne mažiau kaip 6 mėn. iki kreipimosi dėl leidimo laikinai gyventi dienos;
- 2) įtvirtinti reikalavimą, kad būtų leista apsigyventi Lietuvoje tik tiems užsieniečiams, kurie yra aktyviai įsitraukę į įmonės veiklą ir kurių buvimas yra būtinas siekiant įmonės tikslų arba jas valdant (t. y. užsienietis kartu turi būti įmonės vadovas, kolegialaus valdymo ar priežiūros organo narys, turėti teisę įmonės vardu sudaryti sandorius, arba būti akcinės bendrovės ar uždarosios akcinės bendrovės akcininku, kuriam nuosavybės teise priklausančių bendrovės akcijų nominali vertė yra ne mažesnė kaip 1/3 šios bendrovės įstatinio kapitalo);
- 3) įtvirtinti reikalavimą, kad užsieniečio valdomoje įmonėje būtų įsteigtos ne mažiau kaip 3 darbo vietos, kuriose visą darbo laiką dirbtų Lietuvos gyventojai;
- 4) įtvirtinti reikalavimą, kad užsieniečio valdomos įmonės nuosavo kapitalo (turto) vertė sudarytų ne mažiau kaip 100 tūkstančių litų, iš kurių 50 tūkst. būtų užsieniečio investuotas turtas;
- 5) įtvirtinti tinkamos gyventi gyvenamosios patalpos sąvoką, kuri būtų taikoma užsieniečiui, siekiančiam gauti leidimą laikinai gyventi, siekiant išvengti piktnaudžiavimo, kuomet užsieniečiai dešimtimis deklaruoja gyvenamąją vietą vienoje patalpoje nepaisant jų ploto ir dažniausiai faktiškai tose patalpose negyvena;
- 6) papildyti atsisakymo išduoti ar pakeisti leidimą gyventi ir leidimo laikinai gyventi panaikinimo pagrindus ir leidimo gyventi užsieniečiui neišduoti, jeigu netenkinami nustatomi reikalavimai gyvenamajai patalpai, taip pat jeigu yra rimtas pagrindas manyti, kad užsienietis kelia nelegalios migracijos grėsmę, įsteigta fiktyvi įmonė ar nebetenkinami leidimui laikinai gyventi gauti nustatyti reikalavimai;
- 7) įtvirtinti fiktyvios įmonės sąvoką ir nustatyti teisinį pagrindą tvarkai, pagal kurią būtų įvertinama, ar įmonė yra fiktyvi, ir atitinkamai sprendžiama dėl leidimo laikinai gyventi išdavimo ar panaikinimo;
- 8) leidimą laikinai gyventi teisėtos veiklos pagrindu išduoti metams, o keisti 2 metams.

Kartu Seimui pateiktas ir Administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimo įstatymo projektas²⁵, kuriuo siūloma griežtinti sankcijas asmenims už melagingų duomenų pateikimą kvietimams užsieniečiams atvykti į Lietuvos Respubliką arba pagalbą kitu neteisėtu būdu užsieniečiui gauti dokumentą, patvirtinantį teisę būti ar gyventi Lietuvos Respublikoje, taip pat siūloma nustatyti administracinę atsakomybę (baudą) švietimo įstaigai ir darbdaviui, jeigu

²⁴ Ministras Pirmininko pavedimas, įformintas 2013 m. kovo 5 d. rezoliucija Nr. 63-888.

²⁵ 2013 m. gruodžio 11 d. pateiktas Seimui Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 206⁵, 225, 233 ir 2591 pakeitimo bei Kodekso papildymo 2066 straipsniu įstatymo projektas Nr. XIIP-1397.

migracijos įstaigai nepranešami duomenys apie nutraukusį mokymąsi ar darbo santykius užsienietį, kuriam atitinkamu pagrindu buvo išduotas leidimas laikinai gyventi.

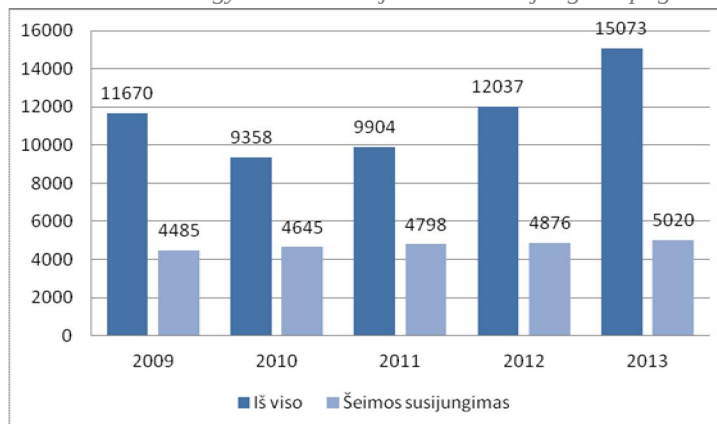
Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas taip pat pasisakė už tai, kad leidimų laikinai gyventi išdavimo atskiroms užsieniečių kategorijoms sąlygos būtų labiau diferencijuotos, nes analogiškų procedūrų taikymas visiems užsieniečiams, nepriklausomai nuo ketinamų investuoti Lietuvoje lėšų dydžio, daro neigiamą įtaką ūkio plėtrai, mažina rimtų užsienio verslininkų ketinimus investuoti Lietuvoje. Tokiai pozicijai pritaria ir verslo atstovai, pažymėdami ne tik būtinybę užkirsti kelią piktnaudžiavimui sistema, bet ir lengvinti bei spartinti leidimų gyventi išdavimo procedūras tiems užsieniečiams, kurie atvyksta užsiimti realia veikla Lietuvoje, dirbti aukštos profesinės kvalifikacijos darbo. Atsižvelgdama į tai, Vidaus reikalų ministerija parengtame įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimo įstatymo projekte, kuris 2013 m. gruodžio 11 d. pateiktas svarstyti Seimui, siūlo nustatyti palankesnius atvykimo sąlygas tiems užsieniečiams, kurių investuotos lėšos sudaro ne mažiau kaip 900 tūkst. litų ir kurių įmonėje įsteigtos ne mažiau kaip 5 darbo vietos visai darbo dienai, jeigu šie užsieniečiai atitinka kitus teisėtai veiklai keliamus reikalavimus (žr. aukščiau). Šiems užsieniečiams leidimus laikinai gyventi siūloma išduoti ir keisti trejiems metams bei per trumpesnį laiką (2 mėn.) nagrinėti šių užsieniečių šeimos narių prašymus išduoti leidimą laikinai gyventi.

Šiais siūlymais siekiama mažinti piktnaudžiavimą ir nelegalios migracijos riziką, ypač kuomet užsieniečiai nori atvykti teisėtai veiklos pagrindu bei nustatyti palankesnes atvykimo sąlygas atskiroms užsieniečių kategorijoms.

3.2. Šeimos susijungimas

Situacija. Leidimų laikinai gyventi šeimos susijungimo pagrindu kasmet išduodama apie 4.5-5 tūkst. Tai sudaro trečdalį visų leidimų gyventi. 2013 m. šeimos susijungimo pagrindu išduoti ar pakeisti 5 020 leidimai laikinai laikinai gyventi užsieniečiams (žr. 12 pav). 60 proc. išduotų ar pakeistų leidimų laikinai gyventi užsieniečiams, kurie yra Lietuvos Respublikos piliečio arba užsieniečio, turinčio leidimą nuolat ar laikinai gyventi Lietuvoje, sutuoktiniai.

12 pav. Leidimai laikinai gyventi Lietuvoje šeimos susijungimo pagrindu 2009-2013 m.

Šaltinis: Migracijos metraštis

Teisiniai pasikeitimai. 2013 m. buvo priimta aktualių nuostatų dėl šeimos susijungimo.

2013 m. birželio 27 d. priimti įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimai²⁶, kuriais įstatyme patikslinta²⁷ „kito asmens, kuris pagal Europos Sąjungos teisės aktus naudojasi laisvo asmenų judėjimo teise“ apibrėžtis. Šiems asmenims priskirtini Europos Sąjungos valstybių narių piliečių išlaikomi, nuo jų priklausomi ar su jais ilgalaikius nuolatinius santykius palaikantys (kai tai įrodoma dokumentais) asmenys, jiems pagal ES teisę turi būti palengvinamos galimybės kartu atvykti ir apsigyventi valstybėje narėje. Apibrėžtis patikslinta ta apimtimi, kuria buvo nustatyta, kad asmuo Europos Sąjungos valstybės narės piliečio turi būti išlaikomas ar priklausomas išvykimo *Europos Sąjungos valstybėje narėje*. Šios sąlygos dėl išvykimo šalies atsisakyta.

Taip pat minėtu įstatymu suvienodintos Europos Sąjungos valstybių narių piliečių ir Lietuvos Respublikos piliečių, pasinaudojusių laisvo asmenų judėjimo teise, šeimos nariams taikomos sąlygos Europos Sąjungos leidimo laikinai gyventi kortelei gauti. Lietuvos Respublikos piliečių, kurie pasinaudojo laisvo asmenų judėjimo teise, šeimos nariams Sąjungos piliečio šeimos nario leidimo gyventi šalyje kortelei gauti taikytą sąlyga *atvykti iš kitos Europos Sąjungos valstybės narės*. Šios sąlygos atsisakyta.

Įstatymo pakeitimo projektas. 2013 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateiktame įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų projekte taip pat siūloma nustatyti palankesnes šeimos susijungimo sąlygas (kuomet šeimos nariai gali atvykti kartu) šių kategorijų užsieniečiams: 1) kurie investuoja daugiau Lietuvoje (900 tūkst. litų) ir sukuria ne mažiau kaip 3 darbo vietas); 2) kurie atvyksta dėstyti (šeimos nariai galėtų atvykti kartu); 3) kurie laikinai (iki trejų metų) užsienio valstybės įmonės yra atsiunčiami į Lietuvos Respubliką dirbti šios įmonės atstovybėje, filiale ar įmonėje, kuri priklauso tai pačiai įmonių grupei, kaip vadovai arba kaip specialistai ir kurie iki atvykimo į Lietuvos Respubliką dienos ne mažiau kaip pastaruosius vienus metus dirbo toje užsienio valstybės įmonėje, jų dalykinių žinių ar aukštos profesinės kvalifikacijos būtinai reikia Lietuvos Respublikoje įsteigtos įmonės, atstovybės ar filialo veiklai ir jiems darbo Lietuvos Respublikoje laikotarpiu bus mokamas ne mažesnis negu 2 Lietuvos statistikos departamento paskutinio paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio bruto darbo užmokesčio dydžiai darbo užmokestis. Šiems užsieniečiams nebūtų taikomas bendras reguliavimas, kuomet dėl šeimos susijungimo gali kreiptis tik užsienietis, kuris turi leidimą laikinai gyventi ir yra pragyvenęs Lietuvoje dvejus metus.

3.3. Studentai ir tyrėjai

Situacija. Studijuojančiųjų Lietuvoje užsieniečių (tiek ES, tiek ir trečiųjų šalių piliečių) skaičius nuolat auga. 2012–2013 mokslo metais Lietuvos aukštosiose mokyklose (universitetuose ir kolegijose) visą arba dalį studijų programos studijavo 4 928 užsieniečiai²⁸ (žr. 13 pav). Studentai užsieniečiai sudarė 3,1 proc. nuo visų Lietuvos studentų.

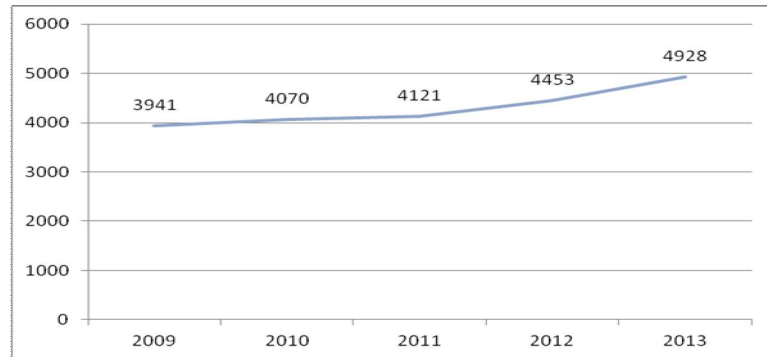
²⁶ 2013 m. birželio 27 d. priimtas Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2, 53, 101 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. XII-436.

²⁷ Atsižvelgus į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2012 m. rugsėjo 5 d. sprendime byloje C-83/11 (*Secretary of State for the Home Department prieš M. S. Rahman ir kt.*) pateiktą išaiškinimą dėl 2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2004/38/EB dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje nuostatų.

²⁸ Švietimo ir mokslo ministerijos duomenys,

http://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/609_5cb91a07078d12aa4ac21a9fa9acb526.pdf

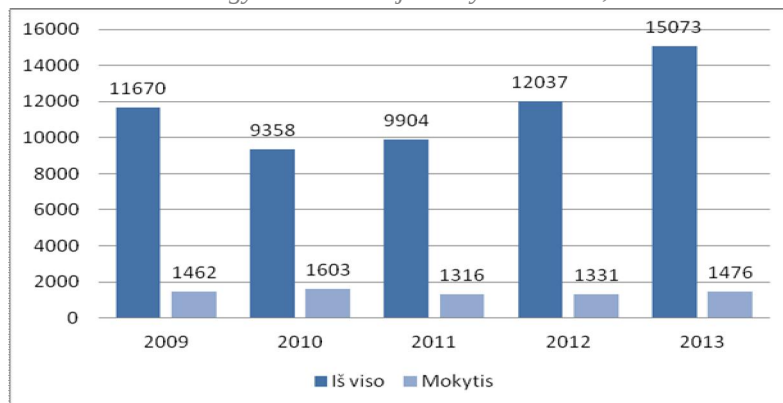
13 pav. Lietuvos aukštosiose mokyklose studijuojantys užsienio studentai, 2009-2013 m.

Šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerija

Mokymosi tikslu (įskaitant vidurinio ugdymo programą) atvykusiems trečiųjų šalių piliečiams 2013 m. buvo išduoti arba pakeisti 1 476 leidimai laikinai gyventi.

14 pav. Leidimai laikinai gyventi Lietuvoje mokymosi tikslu, 2009-2013 m.

Šaltinis: Migracijos metraštis

Tačiau studijuojančių trečiųjų šalių piliečių skaičius realiai yra didesnis, kadangi pagal galiojančią tvarką priimtiems studijuoti užsieniečiams išduodama iki 1 metų galiojanti nacionalinė viza, dėl leidimo laikinai gyventi studentas užsienietis gali kreiptis jau būdamas Lietuvoje ir besibaigiant pirmiesiems studijų metams.

Tyrėjai. Kaip tyrėjams 2013 m. išduoti 8 leidimai laikinai gyventi, 2012 m. – 9 leidimai laikinai gyventi. Iš viso šiuo pagrindu nuo 2008 m. išduoti 35 leidimai laikinai gyventi.

Aukštojo mokslo tarptautiškumas. 2013 m. buvo toliau tęsiamos veiklos, susijusios su Lietuvos aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimu. Konkurso būdu buvo skirtos valstybinės stipendijos užsieniečių dalinėms lituanistikos (baltistikos) studijoms, mokslinėms stažuotėms, kitoms studijoms ir lietuvių kalbos ir kultūros vasaros kursams. Taip pat buvo vykdomas konkursas Azerbaidžano, Armėnijos, Baltarusijos, Gruzijos, Kazachstano ir Ukrainos piliečiams gauti valstybės paramą magistratūros studijoms Lietuvos aukštosiose mokyklose bei konkursas gauti valstybės paramą užsieniečiams dėstytojams, atvykstantiems dėstyti į Lietuvos aukštąsias mokyklas. Suteikta parama magistrantūros studijoms 26 trečiųjų šalių piliečiams.

Įstatymo pakeitimo projektai. 2013 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateiktu svarstyti Seimui įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų projektu siūloma:

- nustatyti palankesnes atvykimo sąlygas užsieniečiams, kurie atvyksta mokytis ar studijuoti, atlikti mokslinius tyrimus ar eksperimentinės plėtros darbus arba dėstyti Lietuvos mokslo ir studijų institucijose. Siūloma atvykstantiems dėstytojams taikyti tokias pačias sąlygas kaip ir tyrėjams; nustatyti galimybę tyrėjams ir dėstytojams išduoti ilgiau (iki 2 m.) galiojančią leidimą laikinai gyventi (šiuo metu išduodamas 1 m. galiojantis leidimas laikinai gyventi); dėstojai galėtų atvykti kartu su šeima (tyrėjai tokią galimybę turi ir šiuo metu);
- nustatyti galimybę užsieniečiui, pabaigusiam mokymąsi ar studijas, likti Lietuvoje dar šešioms mėnesiams. Šiuo metu užsieniečiui mokymosi ar studijų pagrindu išduotas leidimas laikinai gyventi galioja tik iki mokslo ar studijų pabaigos, todėl, įgijęs išsilavinimą Lietuvoje, užsienietis turi išvykti, net jeigu ketina tęsti studijas Lietuvoje ar gali būti įdarbintas pagal įgytą išsilavinimą;
- leisti užsieniečiams studijų laikotarpiu įsidarbinti Lietuvos mokslo ir studijų institucijose mokslinių tyrimų ar eksperimentinės plėtros srityje, moksleiviui ar studentui būti įdarbintam praktikos laikotarpiu, atleidžiant nuo pareigos įsigyti leidimą dirbti. Šiuo metu reikalavimas gauti leidimą dirbti studentams taikomas visais atvejais, t. y. norintiems dirbti mokslo srityje ir įsidarbinant praktinio mokymo laikotarpiu. Nuo leidimo dirbti reikalavimo praktikos laikotarpiu nėra atleisti ir mokiniai, besimokantys pagal profesinio mokymo programą.

2013 m. gruodžio 11 d. pateiktas Seimui Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso straipsnių pakeitimo projektas²⁹, kuriuo siūloma nustatyti administracinę atsakomybę (baudą) švietimo įstaigai, jeigu migracijos įstaigai nepranešami duomenys apie nutraukusį mokymąsi užsienietį.

3.4. Integracija

Iki 2014 m. Lietuvoje nebuvo už užsieniečių integracijos klausimus atsakingos vienos institucijos. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2014 m. sausio 22 d. nutarimu patvirtino Lietuvos migracijos politikos gaires bei išsprendė užsieniečių integracijos politikos formavimo funkcijų priskyrimo vienai institucijai klausimą. Ši sritis priskirta Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai. Pagal parengtą šios ministerijos nuostatų pakeitimo projektą³⁰ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai pavedama vykdyti funkcijas užsieniečių integracijos politikos srityje: analizuoti užsieniečių integracijos procesus, rengti ir teikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei teisės aktų projektus ir rengti strateginio planavimo dokumentus dėl užsieniečių integracijos.

2013 m. spalio 10 d. priimtomis įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pataisomis nustatyta, kad užsieniečių integracijos įgyvendinimui koordinuoti sudaroma Vyriausybės komisija, į kurios sudėtį įtraukiami socialinės apsaugos ir darbo, vidaus reikalų, sveikatos apsaugos, švietimo ir

²⁹ 2013 m. gruodžio 11 d. pateiktas Seimui Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 2065, 225, 233 ir 2591 pakeitimo bei Kodekso papildymo 2066 straipsniu įstatymo projektas Nr. XIIP-1397.

³⁰ Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų pakeitimo projektas Nr. 14-937(3).

mokslo, kultūros ir finansų ministrai arba viceministrai, Lietuvos savivaldybių asociacijos atstovas, prirėikus ir kiti asmenys.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2014 m. sausio 22 d. nustatė komisijos užsieniečių integracijos įgyvendinimui koordinuoti personalinę sudėtį ir suformulavo šias užduotis: vykdyti užsieniečių integracijos įgyvendinimo procesų ir konkrečių veiksmų, susijusių su užsieniečių integracija, stebėseną ir spręsti klausimus, susijusius su užsieniečių integracijos įgyvendinimu; teikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei, valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, tarptautinėms ir nevyriausybiniams organizacijoms rekomendacijas dėl užsieniečių integracijos įgyvendinimo tobulinimo. Komisija gali pasitelkti nepriklausomų ekspertų, valstybės institucijų, įstaigų ir organizacijų atstovų.

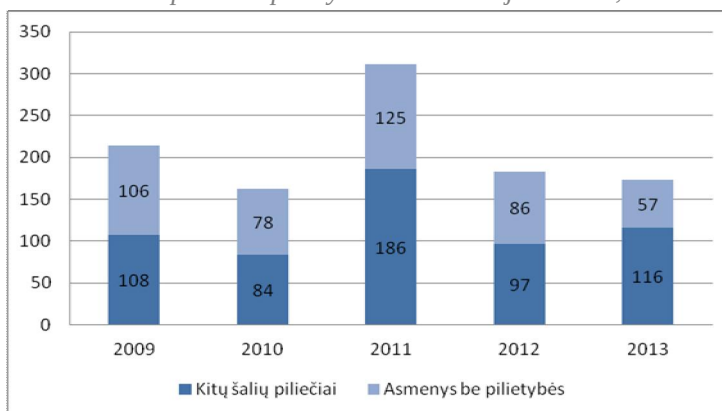
Užsieniečių integracijai skirtos priemonės (projektai) 2013 m. buvo vykdomos iš Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai ir Europos pabėgėlių fondo lėšų.

3.5. Pilietybė ir natūralizacija

Situacija. Iš viso Lietuvos Respublikos pilietybę 2013 m. įgijo 37 579 asmenys, iš jų daugiausia gimstant (97 proc.), taip pat 870 asmenų Lietuvos pilietybė buvo atkurta (asmenims iki 1940 m. birželio 15 d. turėjusiems Lietuvos pilietybę, ar jų palikuonims, kurie buvo ištremti iš Lietuvos arba pasitraukė dėl politinių ir pan. priežasčių okupacijos metais), 36 asmenys įgijo pilietybę supaprastinta tvarka, kuri taikoma lietuvių kilmės asmenims, 37 asmenims Lietuvos pilietybė buvo grąžinta.

2013 m. Lietuvos Respublikos pilietybė natūralizacijos tvarka suteikta 173 asmenims, t. y. kiek mažiau negu 2012 m., kuomet pilietybę įgijo 183 asmenys (žr. 15 pav.). 2013 m. daugiausia asmenų (57 asmenys) įgijusių LR pilietybę buvo asmenys be pilietybės, taip pat Rusijos, Baltarusijos ir Ukrainos pilietybę turėję asmenys. Kitų šalių pileičiai, norintys gauti pilietybę natūralizacijos tvarka, turi atsisakyti turėjusios pilietybės prieš prisiekiant Lietuvos Respublikai.

15 pav. Lietuvos Respublikos pilietybė natūralizacijos tvarka, 2009-2013 m.

Šaltinis: Migracijos metraštis

Lietuvoje 2014 m. pradžioje gyveno 3 892 asmenys be pilietybės, iš jų 3 800 – turintys ilgalaikio gyventojo statusą. Lyginant su 2013 m. pradžios duomenimis Lietuvoje gyvenančių asmenų be pilietybės sumažėjo 6 proc.³¹.

2013 m. 452 Lietuvos piliečiai neteko Lietuvos pilietybės (jos atsisakė 43 asmenys, įgiję kitos valstybės pilietybę 409 asmenys). Tai neabejotinai susiję su Lietuvos piliečių emigracija į kitas valstybes. Tačiau lyginant 2013 m. duomenis su ankstesniųjų metų sprendimų dėl Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo statistika, tokių atvejų mažėja (pvz., 2009 m. Lietuvos pilietybės neteko 878 asmenys, 2010 m. – 579, 2012 m. – 445).

Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimas išimties tvarka. 2013 m. po ilgos pertraukos, trukusios nuo 2008 m., užsienio valstybės pilietybę turinčiam asmeniui buvo suteikta Lietuvos pilietybė išimties tvarka. Respublikos Prezidentė 2012 m. atsisakė suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka JAV pilietybę turinčiai sportininkei ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą³², prašydama išaiškinti Konstitucinio Teismo nutarimų nuostatas, pagal kurias Lietuvos pilietybę užsienio valstybės piliečiui gali būti suteikta išimties tvarka, kai toks asmuo turi ypatingų nuopelnų Lietuvos valstybei ir yra integravęsis į Lietuvos visuomenę. 2013 m. kovo 13 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pateiktame išaiškinime³³ pažymėjo, kad Respublikos Prezidento diskreciją spręsti dėl pilietybės suteikimo išimties tvarka už nuopelnus Lietuvos valstybei saisto konstituciniai imperatyvai, kad tai turi būti ypatingi ir neabejotini nuopelnai pačiai Lietuvos valstybei ir kad jų turintis asmuo turi būti susijęs su Lietuvos valstybe nuolatiniais faktiniais ryšiais, integravęsis į Lietuvos visuomenę. 2013 m. gruodžio 2 d. dekretu³⁴ Respublikos Prezidentė suteikė Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka sportininkei, turinčiai kitos šalies pilietybę.

Teisiniai pasikeitimai. 2013 m. sausio 1 d. įsigaliojo 2010 m. gruodžio 2 d. priimto naujo Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo³⁵ nuostatos, pagal kurias pradėti išduoti du nauji dokumentai: 1) teisę atkurti Lietuvos Respublikos pilietybę patvirtinantis pažymėjimas ir 2) lietuvių kilmę patvirtinantis pažymėjimas. Šiuos dokumentus gali gauti užsienio valstybėse ar Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai, kurie pagal Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymą atitinkamai turi neterminuotą teisę atkurti Lietuvos pilietybę (t. y. asmenys, kurie iki 1940 m. birželio 15 d. turėjo Lietuvos pilietybę ir jų palikuonys) arba yra lietuvių kilmės asmenys. Per metus išduoti 122 tokie pažymėjimai, daugiausia Baltarusijos Respublikos piliečiams (92).

2013 m. gegužės 9 d. Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 1961 m. Jungtinių Tautų konvenciją dėl asmenų be pilietybės skaičiaus mažinimo³⁶ ir priėmė Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimus³⁷, kuriais asmenims be pilietybės nustatytos palankesnės natūralizacijos sąlygos – asmenys be pilietybės, kurie gimę Lietuvos teritorijoje ir nebuvo įgiję kitos valstybės pilietybės, dėl pilietybės suteikimo (natūralizacijos tvarka) galės kreiptis, jeigu gyvena Lietuvoje pastaruosius 5 metus (kitais atvejais nustatytas bendras 10 metų pragyvento laikotarpio reikalavimas). Kaip ir kitiems asmenims, siekiantiems natūralizacijos tvarka įgyti

³¹ Migracijos metraščio duomenys.

³² Žin., 2013, Nr. 6-213

³³ Žin., 2013, Nr. 28-1333

³⁴ Respublikos Prezidento 2013 m. gruodžio 2 d. dekretas Nr. 1K-1662.

³⁵ Žin., 2010, Nr. 144-7361.

³⁶ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Jungtinių Tautų konvencijos dėl asmenų be pilietybės skaičiaus mažinimo ratifikavimo“ Nr. XII-268.

³⁷ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 ir 40 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas Nr. XII-269.

pilietybę, taikomos integracijos sąlygos (lietuvių kalbos ir Konstitucijos pagrindų egzaminų išlaikymas) ir priesaikos Lietuvos Respublikai reikalavimas.

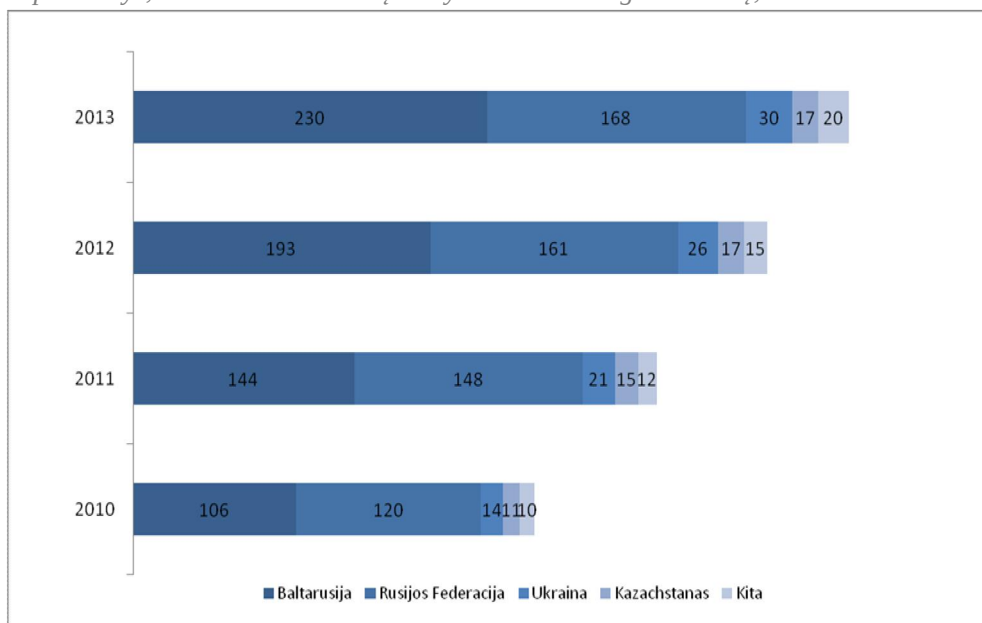
3.6. Migracijos ir judumo valdymas

Vizos

Didelę ir nuolat augančią dalį atvykstančiųjų sudaro turistai ar trumpam laikotarpiui kitais tikslais su vizomis atvykstantys užsieniečiai. 2013 m. Lietuvos vizų tarnybose buvo išduota daugiau nei 465 tūkst. Šengeno vizų, t.y. 53 tūkst. daugiau nei 2012 metais. Tai skatino verslo ir turizmo plėtrą. Atvykstamojo turizmo pajamos 2013 m. didėjo 7,6 proc.

Daugiausia Šengeno vizų buvo išduota Baltarusijoje (49 proc.) ir Rusijoje (36 proc.). Palyginus su 2010 m. Lietuvos vizų tarnybos 2013 m. išdavė daugiau nei du kartus vizų Baltarusijoje (žr. 16 pav.).

16 pav. Šalys, kuriose Lietuvos vizų tarnybos išdavė daugiausia vizų, tūkst. 2010 – 2013 m.

Šaltinis: Europos komisija

2013 m. Lietuvos vizų tarnybos nepatenkino 4262 prašymų išduoti vizas. Dažniausiai vizas buvo atsisakoma išduoti Gruzijoje (28 proc.), Armėnijoje (17 proc.), Rusijoje (14 proc.), Kazachstane (8,8 proc.) ir Baltarusijoje (8,5 proc.).

Siekdama pagerinti konsulinę paslaugų prieinamumą, Užsienio reikalų ministerija 2013 m. pasirašė susitarimus su išorės paslaugų teikėjais (VFS Global). Šių susitarimų pagrindu Rusijoje ir Ukrainoje buvo atidaryti vizų centrai. Pirmasis centras atidarytas 2013 m. kovo 12 d. Maskvoje. 2013 m. Rusijoje palaipsniui pradėjo veikti 17 vizų centrų. Kijeve vizų centras atidarytas 2013 m. gegužės 31 d., nuo birželio 3 d. – dar 13 Lietuvos vizų centrų Ukrainoje³⁸. Atsižvelgiant į

³⁸ Lvoje, Odesoje, Donecke, Charkove, Ivano Frankivske, Ternopilyje, Rivnėje, Lucke, Dniepropetrovske, Žytomyre, Vinicoje, Chmelnyckyje, Simferopolyje.

pasiteisinusių vizų prašymų centrų veiklą, planuojama plėsti bendradarbiavimą su išorės paslaugų teikėjais³⁹.

2013 m. Lietuva toliau plėtojo⁴⁰ Vizų informacinę sistemą (VIS), kurios pagalba yra renkami vizų prašytojų biometriniai duomenys: 2013 m. gegužės 15 d. VIS buvo įdiegta Lietuvos Respublikos ambasadoje Jungtinėje Karalystėje, 2013 m. lapkričio 14 d. – Lietuvos Respublikos ambasadoje Kazachstane ir Lietuvos Respublikos ambasados Kazachstane Almatos skyriuje. 2013 m. Lietuvos vizų tarnybose išduotų biometrinių vizų skaičius sudarė iki 1 proc. visų Lietuvos išduotų Šengeno vizų skaičiaus.

Nuo 2013 m. balandžio 15 d. įsigaliojo atstovavimo susitarimo dėl Šengeno vizų išdavimo pasikeitimai, pagal kuriuos Latvijos Respublika atstovauja Lietuvą Argentinoje, o Lietuva atstovauja Latviją Bulgarijoje ir Armėnijoje. 2013 m. lapkričio 10 d. pasirašytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Indijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl vizų režimo panaikinimo diplomatinių pasų turėtojams⁴¹.

4. Neteisėta migracija

Situacija. Bendra Lietuvos Respublikos valstybės siena yra 1762 km ilgio. 1070 km arba 60 proc. viso Lietuvos valstybės sienos ilgio yra išorinė Europos Sąjungos siena. Išorinių sienų apsauga yra vienas iš svarbiausių Lietuvos prioritetų.

Neteisėtos migracijos tendencijos 2013 m. lyginant su ankstesniais metais išlieka tos pačios: bandoma neteisėtai kirsti valstybės sieną (organizuotai ar savarankiškai), siekiama gauti vizą apgaulės būdu (pateikiant melagingus duomenis apie vykimo tikslą, pasinaudojant fiktyviai įformintais kvietimais užsieniečiams vizai gauti), pasinaudoti klastotais dokumentais. Dažniausiai pateikdami tikrovės neatitinkančius duomenis apie vykimo tikslą vizas ketino gauti Irako, Gruzijos, Armėnijos, Egipto piliečiai. Siekiant mažinti neteisėtą migraciją, siūloma griežtinti atsakomybę (didinti baudas) už melagingų duomenų pateikimą kvietimams užsieniečiams atvykti į Lietuvos Respubliką patvirtinti arba pagalbą kitu neteisėtu būdu užsieniečiui gauti dokumentą, patvirtinantį teisę būti ar gyventi Lietuvos Respublikoje⁴².

2013 m. užfiksuota mažiau valstybės sienos pažeidimų prie Lietuvos Respublikos ES išorės sienos (lyginant su 2012 m. valstybės sienos su Baltarusijos Respublika pažeidimų sumažėjo 16 proc., sienos su Rusijos Federacija – 37 proc.).

Po trejus metus trukusios intensyvios Gruzijos piliečių nelegalios migracijos, 2013 m. Gruzijos piliečių nelegalios migracijos atvejų sumažėjo (lyginant su 2012 m. duomenimis sulaikytų už valstybės sienos pažeidimą Gruzijos piliečių skaičius sumažėjo apie 40 proc.). Gruzijos piliečiai paprastai savarankiškai bando neteisėtai pereiti valstybės sieną iš Baltarusijos. Neorganizuota nelegalia migracija pasižymi ir gretimų valstybių – Baltarusijos, Rusijos Federacijos piliečiai. Pagal sulaikytų už neteisėtą valstybės sienos kirtimą nelegalių migrantų pilietybes, didžiausią dalį sudarė

³⁹ Svarstomos valstybės – Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusijos Respublika, Gruzija, Kazachstanas, Kinija, Turkija.

⁴⁰ VIS taip pat veikia Lietuvos Respublikos ambasadoje Egipto Arabų Respublikoje (nuo 2011 m. spalio 11 d.) ir Lietuvos Respublikos ambasadoje Izraelio valstybėje (nuo 2012 m. gegužės 12 d.). Pagrindinė VIS plėtros banga yra numatyta 2014 m.

⁴¹ Patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. vasario 26 d. nuatrimu Nr. 189.

⁴² Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimo įstatymas 2013 m. gruodžio 11 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu pateiktas svarstyti Seimui.

Gruzijos, Vietnamo ir Afganistano piliečiai (žr. 3 lentelę). Daugiausia, virš 83 proc. atvejų, nelegalių migrantų sulaikyta pasienyje su Baltarusija.

3 lentelė: Už neteisėtą valstybės sienos kirtimą sulaikytų trečiųjų šalių piliečiai, 2012-2013 m.

2012 m		2013 m.	
Pilietybė	Skaičius	Pilietybė	Skaičius
Gruzija	258	Gruzija	151
Vietnamas	85	Vietnamas	66
Afganistanas	54	Afganistanas	42
Rusija	31	Baltarusija	25
Baltarusija	19	Rusija	20
Kiti	30	Kiti	25
IŠ VISO	477	IŠ VISO	329

Šaltinis: Valstybės sienos apsaugos tarnyba

Daugiausia dėl neteisėto buvimo šalies viduje sulaikytų užsieniečių yra asmenys, kurie neišvyko pasibaigus vizos galiojimo laikui (2013 m., kaip ir 2012 m., tokie užsieniečiai sudaro apie 85 proc. sulaikytų dėl neteisėto buvimo šalies teritorijoje atvejų).

2013 m. sulaikytos 14 gabenamų nelegalių migrantų grupės. 2013 m. dėl neteisėto žmonių gabenimo per valstybės sieną pradėta 12 ikiteisminių tyrimų. Daugiausia asmenų, organizuotai gabenamų grupėmis, buvo Vietnamo ir Afganistano piliečiai. Buvo išsiaiškintas tarptautinis Rusijos piliečių (vienas iš jų – prieglobsčio prašytojas, laikinai gyvenęs Užsieniečių registracijos centre) organizuotas nelegalių migrantų iš šių šalių gabenimo tinklas. Vietnamo ir Afganistano piliečių tikslo šalys buvo Italija, Prancūzija ir Vokietija.

2013 m. kaip ir kiekvienais metais toliau buvo vykdoma situacijos prie valstybės sienos analizė, už kurią atsakingas yra Valstybės sienos apsaugos tarnybos Informacijos analizės skyrius. Analizuojant duomenis yra atsižvelgiama ir į iš kitų nacionalinių ir Europos Sąjungos institucijų ar organizacijų, tarp jų ir imigracijos ryšių pareigūnų tinklo, bei trečiųjų valstybių gautą informaciją, susijusią su neteisėta imigracija per Lietuvos saugomą Europos Sąjungos išorės sieną.

Sienų kontrolės stiprinimo priemonės

Lietuva nuolat tobulina ir stiprina ES išorės sienos kontrolę. 2013 m. įdiegta sienos stebėjimo sistema Pagėgių rinktinės Vileikių užkardos saugomame valstybės sienos ruože. Ši sistema padeda užkardyti valstybės sienos kirtimus nenustatytose vietose, pasienio ruožo režimo pažeidimus, nelegalią migraciją ir kontrabandą per „žaliąją“ sieną, identifikuoti ir sulaikyti asmenis, bandančius neteisėtai patekti į šalį. 2013 m. buvo įgyvendinamos jūros rajono ir Kuršių marių (turimų) stebėjimo sistemų integravimo priemonės, siekiant skirtingų institucijų daviklius sujungti į vieną integruotą jūros stebėjimo sistemą (sėkmingai užbaigtas plano I integravimo etapas). Tokiu būdu efektyviau panaudojami turimi finansiniai ir žmogiškieji ištekliai bei gerokai sumažinamas į ES patenkančių nelegalių migrantų skaičius. Pasienio ruožuose įdiegtos sienos stebėjimo sistemos ateityje galės būti integruotos į bendrą išorinės ES sienos stebėjimo sistemą⁴³.

Lietuva diegė informacines sistemas, skirtas stiprinti bendradarbiavimą ir ES išorinių sienų kontrolę. 2013 m. Nacionaliniame koordinaciniame centre buvo įdiegtas Eurosur ryšių mazgas,

⁴³ Jūros rajono ir Kuršių marių (turimų) stebėjimo sistemų integravimo priemonių planas, patvirtintas krašto apsaugos, vidaus reikalų ir susisiekimo ministrų 2011 m. spalio 3 d. įsakymu Nr. V-1115 / 1V-730 / 3-599 „Dėl jūros rajono ir Kuršių marių (turimų) stebėjimo sistemų integravimo priemonių plano patvirtinimo“.

kuriuo Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnai, vykdančys operatyvaus valdymo funkcijas, keičiasi operatyvia informacija apie įvykius prie ES išorės sienos su kitomis ES valstybėmis ir *Frontex*. Nacionalinis koordinavimo centras⁴⁴ teikia *Frontex* nacionalinę strateginę informaciją, operatyvius duomenis ir nuolat juos atnaujina.

Lietuvos-Baltarusijos sienos apsaugai skiriamas didelis dėmesys. 2013 m. buvo įgyvendinamas projektas „Saugumo stiprinimas ir tarpvalstybinės sanglaudos skatinimas Lietuvos–Baltarusijos sienos perėjimo punktuose tobulinant atvykimo / išvykimo infrastruktūrą“, kurio tikslas – stiprinti dvišalį bendradarbiavimą pasienio punktuose ir kelti sienų saugumo lygį, tobulinant infrastruktūrą, valdančią įvažiavimus / išvažiavimus Lietuvos–Baltarusijos pasienio punktuose. 2013 m. buvo sukurti bevielio ryšio (WI-FI) tinklai Kenos, Raigardo, Medininkų ir Lavoriškių pasienio kontrolės punktuose, kurie užtikrina stabilesnį ir greitesnį duomenų perdavimo greitį bei leidžia sutrumpinti patikrinimo laiką. Taip pat įsigyta kelionės dokumentų patikros techninė įranga, modernizuojama Valstybės sienos apsaugos tarnybos informacinė sistema, kuri leis automatizuotai apskaičiuoti trečių šalių asmenų buvimo Europos Sąjungoje laiką ir nustatyti pažeidimus dėl asmenų buvimo Europos Sąjungoje.

Nuo 2013 m. gegužės 2 d. iki liepos 1 d. buvo vykdomas valstybės sienos su Baltarusijos Respublika apsaugos sustiprinimo veiksmų planas. Valstybės sienos apsaugos tarnybos rinktinėse, saugančiose valstybės sieną su Baltarusijos Respublika, buvo įvestas sustiprintas valstybės sienos režimas. Siekdamas sustiprinti vykstančiųjų per valstybės sieną kontrolę ir sienos stebėjimą, visos rinktinės atitinkamais laikotarpiais taikė prevencinių saugumo priemonių planą.

Kiti veiksmai, vykdyti 2013 m. neteisėtai migracijai užkardyti:

- Vasario mėn. 3 Valstybės sienos apsaugos tarnybos ekspertai dalyvavo operacijoje „FOCAL POINT“, kurios metu mokė Graikijos pasienio tarnybos pareigūnus tikrinti ir atpažinti suklaidotus dokumentus;
- Ukrainoje (Kijeve) pradėjo tarnybą bendras Lietuvos, Estijos, Latvijos ir Suomijos sienos apsaugos įstaigų imigracijos ryšių palaikymo pareigūnas, atsakingas už bendradarbiavimą su Ukrainos ir Moldovos įstaigomis, o Rusijoje (Maskvoje) pradėjo tarnybą bendras Lietuvos, Estijos ir Latvijos sienos apsaugos įstaigų imigracijos ryšių palaikymo pareigūnas, atsakingas už bendradarbiavimą su Rusijos įstaigomis;

Bendradarbiavimas su Frontex (operacija „Perkūnas“). 2013 m. nuo rugsėjo 30 d. iki spalio 13 d. Valstybės sienos apsaugos tarnyba kartu su *Frontex* organizavo bendrą tarptautinę operaciją „Perkūnas“, kurios pagrindinis tikslas – nustatyti ryšį tarp neteisėto Europos Sąjungos išorės sienų kirtimo ir antrinės migracijos Šengeno valstybių teritorijose, taip pat rinkti informaciją apie nelegalios migracijos srautus, siekiant nustatyti nelegalios migracijos srautų padidėjimą įvairiose šalyse. Operacijoje dalyvavo 25 valstybių narių teisėsaugos institucijos, įskaitant sienos apsaugos tarnybas ir policiją. Operacijos metu buvo iš viso sulaikyta daugiau kaip 10 tūkst. nelegalių migrantų, įvairiais būdais atvykusių į valstybių narių teritoriją ar sulaikyti pasienyje, kai bandė į ją patekti. Daugiausiai sulaikyta buvo Sirijos (3770), Eritrėjos (1347) ir Afganistano (590) piliečių. 577 nelegalūs migrantai iš visų sulaikytų užsieniečių turėjo įvairius suklaidotus dokumentus (pasus, asmens tapatybės korteles, leidimus laikinai ar nuolat gyventi kurioje nors

⁴⁴ Pagal Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. spalio 22 d. reglamentą (ES) Nr. 1052/2013, kuriuo sukuriamą Europos sienų stebėjimo sistema (Eurosur).

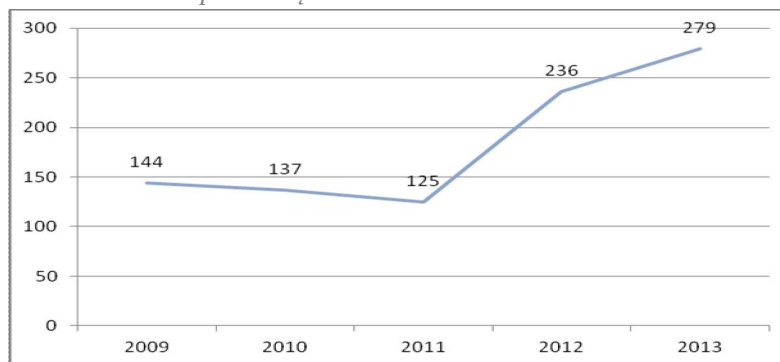
valstybėje, vizas). Galutiniu nelegalių migrantų kelionės tikslu dažniausiai būdavo nurodoma Vokietija, taip pat daugelis siekė patekti į Švediją, Italiją, Šveicariją, Ispaniją, Jungtinę Karalystę. Panašias į „Perkūną“ operacijas 2010, 2011 ir 2012 m. rengė ir koordinavo Belgija, Vengrija, Lenkija, Danija ir Kipras.

5. Gražinimas

Situacija. Lietuvoje per metus vidutiniškai 2-2,5 tūkst. užsieniečių pažeidžia užsieniečių atvykimo, gyvenimo, vykimo tranzitu ir išvykimo iš Lietuvos Respublikos tvarką⁴⁵. Sprendime grąžinti į užsienio valstybę užsieniečiui suteikiamas nuo 7 iki 30 dienų terminas, per kurį užsienietis įpareigojamas savanoriškai išvykti iš Lietuvos Respublikos, o sprendimas dėl išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos vykdomas institucijų priverstinai (terminas grįžti savanoriškai nesuteikiamas). Užsieniečiai, kuriems priimamas sprendimas dėl grąžinimo ir suteikiamas terminas grįžti savanoriškai, bei neteisėtai atvykę ir neteisėtai šalyje esantys pažeidžiami užsieniečiai, gali pasinaudoti savanoriško grįžimo pagalba, jeigu neturi lėšų grįžti arba jiems reikalinga pagalba. Šią pagalbą Lietuvoje teikia Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) Vilniaus biuras iš Europos grąžinimo fondo programos lėšų.

2013 m. buvo priimti 1 533 sprendimai dėl užsieniečių grąžinimo ir 279 sprendimai dėl užsieniečių išsiuntimo. 2013 m. daugiausia iš Lietuvos išsiųsta Gruzijos piliečių (173 Gruzijos piliečiai). Be to, Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnai dalyvavo 4 jungtiniuose skrydžiuose, kuriuos organizavo Lenkijos pasienio tarnyba. Jungtinių skrydžių metu buvo išsiųsta 20 Gruzijos piliečių. Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras 2013 m. padėjo grįžti į kilmės valstybę 43 užsieniečiams bei suteikė reintegracijos pagalbą kilmės šalyje 8 užsieniečiams.

17 pav. Išsiųsti užsieniečiai, 2009-2013 m.

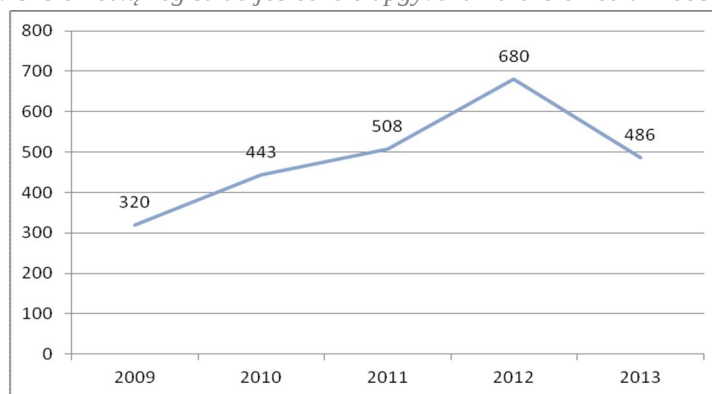

Šaltinis: Migracijos metraštis

Neteisėtai atvykę ar neteisėtai esantys Lietuvoje užsieniečiai apgyvendinami Užsieniečių registracijos centre. 2013 m. apgyvendintųjų centre užsieniečių buvo mažiau negu pastaraisiais dvejais metais.

⁴⁵ Pažeidžiamas Administracinis teisės pažeidimų kodekso 206 straipsnis.

18 pav. Užsieniečių registracijos centre apgyvendinti užsieniečiai 2009-2013 m.

Šaltinis: Migracijos metraštis

Teisiniai pasikeitimai. 2013 m. spalio 10 d. priimtu įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimu⁴⁶ nustatyta galimybė neteisėtai atvykusiems ir esantiems šalyje užsieniečiams, kurie yra pažeidžiami asmenys ar prieglobsčio prašytojai, apsisprendę grįžti į kilmės valstybę, pasirinkti savanorišką grįžimą į užsienio valstybę padedant tarptautinei ar nevyriausybinei organizacijai. Tokia galimybė negalėjo pasinaudoti neteisėtai atvykę ir esantys trečiųjų šalių piliečiai nuo 2012 m. vasario 1 d., kai įsigaliojo Gražinimo direktyvą⁴⁷ perkeltantys įstatymo pakeitimai⁴⁸. Tokiai kategorijai užsieniečių nebuvo numatyta gražinimo, kurį užsienietis vykdo savanoriškai, pagrindo. Galima manyti, kad dėl to 2013 m. mažiau užsieniečių pasinaudojo savanoriško grįžimo pagalba ir galbūt iš dalies lėmė išsiųstų užsieniečių skaičiaus augimą.

2013 m. buvo reglamentuotas Užsieniečių registracijos centre apgyvendintų asmenų maitinimas atsižvelgiant į jų religinius įsitikinimus – parengtas naujas Laikinojo užsieniečių apgyvendinimo Užsieniečių registracijos centre sąlygų ir tvarkos aprašas⁴⁹.

Įstatymo projektai. 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių gražinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse nuostatos į įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ buvo perkeltos 2011 m. gruodžio 8 d. priimtais pakeitimais, tačiau Europos Komisijos atstovų nuomone, kai kurios šios direktyvos nuostatos į Lietuvos Respublikos teisės aktus nėra perkeltos arba perkeltos netiksliai. Vidaus reikalų ministerija parengė Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimo įstatymo projektą, kuriuo siūloma:

- Įtvirtinti kriterijus, kuriais būtų vadovaujamasi sprendžiant, kad užsienietis gali pasislėpti, siekdamas išvengti gražinimo į užsienio valstybę, išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos ar perdavimo kitai valstybei narei, atsakingai už jo prieglobsčio prašymo nagrinėjimą;

⁴⁶ Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 26, 33, 40, 41, 53, 104, 109, 113, 125 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. XII-548.

⁴⁷ 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių gražinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2, 19, 77, 113, 114, 125, 126, 127, 128, 129, 132, 133, 139 straipsnių ir įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo įstatymas, XI-1786.

⁴⁹ Patvirtinta vidaus reikalų ministro 2014 m. sausio 31 d. įsakymu Nr. 1V-42.

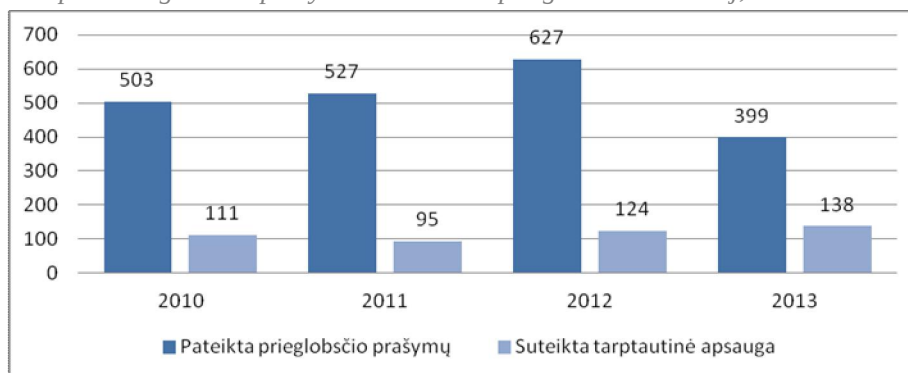
- Numatyti, kad gali būti nustatytas trumpesnis terminas, per kurį užsienietis įpareigojamas savanoriškai išvykti iš Lietuvos Respublikos, arba šis terminas nesuteikiamas, jeigu yra pagrindas manyti, kad užsienietis gali pasislėpti;
- Tikslinti draudimo atvykti į Lietuvos Respubliką taikymą;
- Nurodyti, dėl kokių aplinkybių terminas, per kurį užsienietis įpareigojamas savanoriškai išvykti iš Lietuvos Respublikos, gali būti pratęstas.

Pagal direktyvos reikalavimus valstybės narės taip turi nustatyti veiksmingą priverstinio grąžinimo (išsiuntimo) stebėsenos sistemą. Siūloma nustatyti, kad užsieniečių išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos stebėseną vidaus reikalų ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka vykdo Vidaus reikalų ministerija kartu su tarptautinėmis ir nevyriausybėmis organizacijomis.

6. Prieglobstis

Situacija. 2013 m. gauta mažiau prašymų suteikti prieglobstį Lietuvos Respublikoje negu ankstesniais metais. Palyginti su 2012 m. prieglobsčio prašymų sumažėjo beveik 40 proc (žr. 19 pav.).

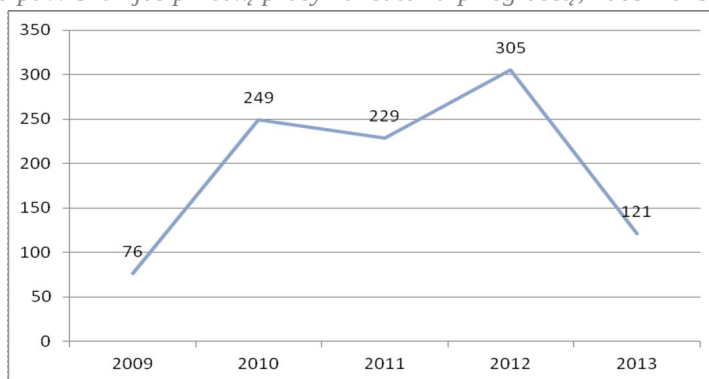
19 pav. Prieglobsčio prašymai ir suteiktas prieglobstis Lietuvoje, 2009-2013 m.

Šaltinis: Migracijos metraštis

Iš dalies tokį mažėjimą galima būtų aiškinti gerokai sumažėjusiu Gruzijos piliečių nelegalios migracijos srautu. Palyginti su 2012 m., Gruzijos piliečių prašymų suteikti prieglobstį gauta perpus mažiau (žr. 20 pav.).

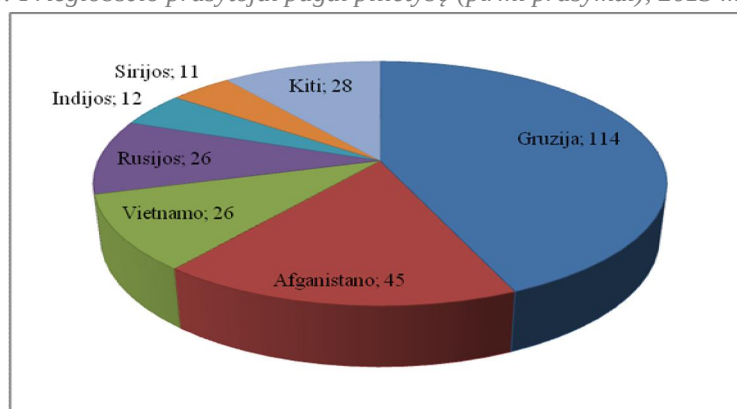
20 pav. Gruzijos piliečių prašymai suteikti prieglobstį, 2009-2013 m.

Šaltinis: Migracijos metraštis

2013 m. Gruzijos piliečių prašymai sudarė 43 proc. visų pirmųjų prašymų (114), t. y. mažiau negu 2012 m., kai Gruzijos piliečių prašymai sudarė 57 proc. visų pirmųjų prašymų (283). Be šių piliečių, daugiausia prašytojų, kaip ir 2012 m., buvo iš Afganistano, Vietnamo ir Rusijos, nors prašytojų skaičius iš visų šių šalių sumažėjo (žr. 21 pav.).

21 pav.: Prieglobsčio prašytojai pagal pilietybę (pirmi prašymai), 2013 m.

Šaltinis: Migracijos metraštis

Dėl bendro prieglobsčio prašymų sumažėjimo 2013 m. sumažėjo ir nepagrįstų prieglobsčio prašymų dalis – sprendimai nesuteikti prieglobsčio ar nutraukti prieglobsčio prašymo nagrinėjimą 2013 m. sudarė 65 proc. visų sprendimų, o tuo parpu 2012 m. net 80 proc.

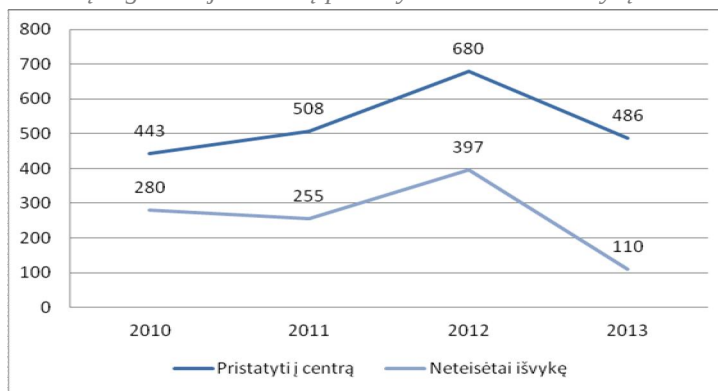
Prieglobstis Lietuvos Respublikoje 2013 m. suteiktas 138 asmenims, tai nežymiai daugiau nei ankstesniais metais. 15 asmenų suteiktas pabėgėlio statusas (daugiausia Afganistano piliečiams), o 123 – papildoma apsauga (daugiausia Afganistano ir Rusijos piliečiams). Ankstesniais metais Gruzijos piliečiams prieglobstis nebuvo suteiktas, tačiau 2013 m. vienam Gruzijos piliečiui suteikta papildoma apsauga.

2013 m. gauta mažiau kitų valstybių prašymų pagal Dublino reglamentą perimti prieglobsčio prašymo nagrinėjimą (2013 m. iš viso gauti 453 prašymai; 2012 m. buvo gauti 562), daugiausia ir vienais ir kitais metais tokių prašymų pateikė Vokietija (2013 m. 173, 2012 m. buvo 126), kaip ir ankstesniais metais dominuoja Prancūzijos, Austrijos, Šveicarijos, Švedijos, Norvegijos prašymai, dvigubai daugiau 2013 m. negu 2012 m. prašymų pateikė Danija (16).

2013 m. buvo vykdoma 4 prieglobsčio prašytojų iš Eritrėjos, perkeltų iš Maltos pagal EUREMA II projektą, integracija. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2011 m. rugsėjo 14 d. nutarimu pritarė Lietuvos Respublikos dalyvavimui bendrai iš Europos pabėgėlių fondo finansuojamame prieglobsčio prašytojų iš Maltos Respublikos perkėlimo projekte (EUREMA II). 2012 m. gruodžio 12 d. 4 prieglobsčio prašytojai (Eritrėjos piliečiai) iš Maltos Respublikos buvo perkelti į Lietuvą, jiems suteiktas pabėgėlio statusas Lietuvos Respublikoje.

Piktnaudžiavimas prieglobsčio sistema. Iki 2013 m. spalio prieglobsčio prašytojams, kurie neteisėtai atvyko į Lietuvos Respubliką ar neteisėtai joje yra, pagal įstatymo nuostatas sulaikymas negalėjo būti taikomas. Jie buvo apgyvendinami Užsieniečių registracijos centre neribojant judėjimo laisvės. Tokiu reguliavimu neteisėtai atvykę užsieniečiai neretai piktnaudžiavo, pateikdami nepagrįstus prieglobsčio prašymus, taip siekdami išsaugoti judėjimo laisvę ir pasišalinti iš Užsieniečių registracijos centro. Kelerius metus nuolat daugėjo savavališkai pasišalinusių iš Užsieniečių registracijos centro užsieniečių (žr. 22 pav.). 2013 m. spalio 10 d. buvo priimti įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimai, kuriais įtvirtintos prieglobsčio prašytojų sulaikymo sąlygos.

22 pav. Į Užsieniečių registracijos centrą pristatyti ir neteisėtai išvykę užsieniečiai, 2010-2013 m.

Šaltinis: Migracijos metraštis

Minėti įstatymo pakeitimai, pagal kuriuos akivaizdžiai nepagrįstus prieglobsčio prašymus pateikę užsieniečiai gali būti sulaikomi, galėjo turėti įtakos tam, kad lyginant su 2012 m. duomenimis 2013 m. savavališkai pasišalinusių iš Užsieniečių registracijos centro užsieniečių sumažėjo.

Teisiniai pasikeitimai. 2013 m. spalio 24 d. įsigaliojo įstatymo pakeitimai⁵⁰, kuriais buvo nustatyti prieglobsčio prašytojų sulaikymo pagrindai. Nustatyta, kad neteisėtai atvykęs į Lietuvos Respubliką ar neteisėtai joje esantis prieglobsčio prašytojas gali būti sulaikytas tik siekiant nustatyti ir (arba) patikrinti jo tapatybę (pilietybę) ir (arba) išsiaiškinti motyvus, kuriais grindžiamas jo prašymas suteikti prieglobstį, taip pat kai jo prašymas suteikti prieglobstį grindžiamas su persekiojimo pavojumi kilmės šalyje akivaizdžiai nesusijusiais motyvais ar paremtas apgaule arba kai prieglobsčio prašytojui nesuteiktas laikinas teritorinis prieglobstis ir yra pagrindas manyti, kad jis gali pasislėpti siekdamas išvengti grąžinimo į užsienio valstybę ar išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos.

⁵⁰ 2013 m. spalio 10 d. priimtas Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 26, 33, 40, 41, 53, 104, 109, 113, 125 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. XII-548.

2013 m. birželio 27 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimus, kuriais⁵¹ perkeltos 2011 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos priimtos direktyvos 2011/51/ES, kuria iš dalies keičiama Tarybos direktyva 2003/109/EB, siekiant išplėsti jos taikymo sritį asmenims, kuriems suteikiama tarptautinė apsauga, nuostatos. Pataisomis įtvirtinta, kaip skaičiuojamas Lietuvos Respublikoje pragyventas laikotarpis leidimą nuolat gyventi gauti siekiantiems užsieniečiams, kuriems įstatymo nustatyta tvarka suteikta papildoma apsauga Lietuvos Respublikoje. Kaip reikalaujama pagal direktyvą, į šių asmenų pragyventą šalyje laikotarpį įskaičiuojama pusė laiko, praėjusio nuo prašymo suteikti prieglobstį pateikimo iki leidimo laikinai gyventi išdavimo dienos arba visas šis laikotarpis, jeigu jis truko ilgiau kaip 18 mėnesių. Iki įstatymo pakeitimo užsienietis, kuriam įstatymo nustatyta tvarka suteikta papildoma apsauga Lietuvos Respublikoje, galėjo įgyti ilgalaikio gyventojų statusą kaip ir kiti trečiųjų šalių piliečiai, jeigu jis pragyveno Lietuvoje be pertraukos pastaruosius 5 metus ir turėjo leidimą laikinai gyventi. Pabėgėlio statusą Lietuvos Respublikoje gavusiems užsieniečiams iš karto išduodamas leidimas nuolat gyventi.

Įstatymo projektas. Vidaus reikalų ministerija parengė Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimo įstatymo projektą⁵², siekiant įgyvendinti 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų (nauja redakcija). Siūloma tikslinti įstatyme įtvirtintą prieglobsčio Lietuvos Respublikoje apibrėžtį, nes jis neturi apimti laikinosios apsaugos, kuri suteikiama Lietuvos Respublikos Vyriausybės, esant Europos Sąjungos Tarybos sprendimui, kad yra trečiųjų šalių piliečių antplūdis į Europos Sąjungą. Siūloma patikslinti papildomos apsaugos suteikimo Lietuvos Respublikoje kriterijus, atsisakant šiuo metu įstatyme nustatytų palankesnių nuostatų nei nustatytos direktyvoje; sulygtinti pabėgėlio statusą ir papildomą apsaugą gavusių asmenų teises, kiek tai nustatyta direktyvoje ir reglamentuojama įstatyme (pvz., teisę į šeimos susijungimą, kartu pasinaudojant direktyvoje numatyta galimybe nustatyti tam tikrus atvejus, kai tokia teise prieglobstį gavę užsieniečiai negalėtų pasinaudoti); išsamiau reglamentuoti prašymo suteikti prieglobstį vertinimą (pvz., kad būtų atsižvelgiama, ar informacija prieglobsčio prašymui pagrįsti pateikta kiek įmanoma anksčiau); nustatyti, kad papildomą apsaugą gavusiam užsieniečiui leidimas laikinai gyventi išduodamas dvejiems metams, kaip to reikalauja direktyva (šiuo metu toks leidimas išduodamas vieneriems metams); tikslinti prieglobsčio Lietuvos Respublikoje nesuteikimo priežastis ir suteikto prieglobsčio panaikinimo pagrindus; numatyti pagrindą panaikinti leidimą nuolat gyventi, išduotą pabėgėlio statusą Lietuvos Respublikoje gavusiam užsieniečiui, jeigu įstatymo nustatyta tvarka jam suteiktas statusas panaikinamas.

7. Nelydimi nepilnamečiai ir kiti pažeidžiami asmenys

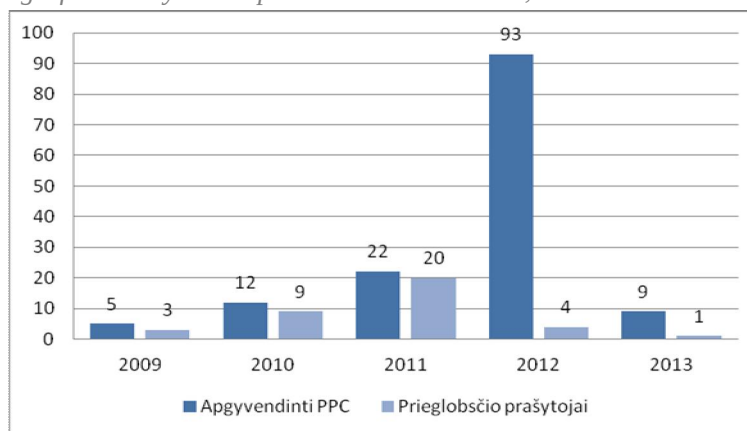
Situacija. Visi nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai yra apgyvendinami socialinėje institucijoje – Pabėgėlių primėmimo centre. 2013 m. Pabėgėlių priėmimo centre buvo apgyvendinti

⁵¹ Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 2, 53, 101 straipsnių bei priedo pakeitimo ir papildymo įstatymas Nr. XII-436.

⁵² Įstatymo projektas Nr. XIIP-1804ES, pateiktas Seimui 2014 m. gegužės 7 d.

9 nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai, 8 Vietnamo piliečiai ir 1 nepilnametis iš Indijos (Indijos pilietis pateikė prieglobsčio prašymą). Visi 2013 m. atvykę nepilnamečiai savavališkai pasišalino iš Pabėgėlių priėmimo centro. Tai gerokai mažiau negu 2012 m., kai šiame centre kaip nelydimi nepilnamečiai buvo apgyvendinti net 93 asmenys, iš jų net 83 Vietnamo piliečiai, kurie prisistatė nepilnamečiais ir vėliau iš centro pasišalino.

23 grafikas. Nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai, 2009-2013 m.

Šaltinis: Pabėgėlių priėmimo centras

Teisiniai pakeitimai. 2013 m. kovo 8 d. socialinės apsaugos ir darbo ministras sudarė tarpinstitucinę darbo grupę, kuriai buvo pavesta teisės aktu reglamentuoti nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarką, atsižvelgdamas į išaugusį nelydimų nepilnamečių, kurie nepateikia prieglobsčio prašymų, skaičių ir į tai, kad procedūros, skirtos tokių asmenų apsaugai, nėra detaliau reglamentuotos. Toks bendras socialinės apsaugos ir darbo, vidaus reikalų ir sveikatos apsaugos ministrų įsakymo projektas buvo parengtas ir priimtas⁵³.

2013 m. spalio 10 d. priimtais įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimais įtvirtinta atskira nuostata, pagal kurią neteisėtai atvykę į Lietuvos Respubliką užsieniečiai, kurie priskirtini pažeidžiamiems asmenims, gali savanoriškai grįžti į užsienio valstybę padedant tarptautinei ar nevyriausybinei organizacijai. Pagal įstatyme įtvirtintą pažeidžiamo asmens sąvoką tokiu laikomas nepilnametis, neįgalusis, vyresnis negu 75 metų amžiaus asmuo, nėščia moteris, vieniši tėvas ar motina, auginantys nepilnamečių vaikų, arba asmuo, kuris buvo kankintas, išprievartautas ar patyrė kitokį sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą. Pažeidžiamais asmenimis įstatyme siūloma įvardinti ir asmenis, kurie yra prekybos žmonėmis aukos ar psichikos sutrikimų turintys asmuo. Toks siūlymas pateiktas įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ įstatymo pakeitimo projekte⁵⁴.

⁵³ Lietuvos Respublikoje nustatytų nelydimų nepilnamečių užsieniečių, kurie nėra prieglobsčio prašytojai, amžiaus nustatymo, apgyvendinimo ir kitų procedūrinių veiksmų bei paslaugų jiems teikimo tvarkos aprašas patvirtintas socialinės apsaugos ir darbo, vidaus reikalų ir sveikatos apsaugos ministrų bendru 2014 m. balandžio 23 d. įsakymu Nr. A1-229/1V-289/V-491.

⁵⁴ Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ įstatymo pakeitimo projektas Nr. XIIP-1804ES, pateiktas Seimui 2014 m. gegužės 7 d.

7. Kova su prekyba žmonėmis

Situacija. Duomenų apie ikiteisminius tyrimus ir nukentėjusius dėl prekybos žmonėmis trečiųjų šalių piliečius Lietuvoje nėra. Todėl čia pateikiami tik bendri duomenys. 2013 m. buvo atliekami 47 ikiteisminiai tyrimai dėl prekybos žmonėmis (23 iš jų buvo pradėti 2013 m., iš jų 1 dėl išnaudojimo priverstiniam darbui). Nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis buvo pripažinta 47 asmenys, iš jų 3 nepilnamečiai, įtarimai buvo pareikšti 33 asmenims, 11 asmenų nuteisti už prekybą žmonėmis (kai kurios skirtos laisvės atėmimo bausmės siekia 10–12 metų)⁵⁵.

2013 m. Valstybinės darbo inspekcijos skyriai vykdė nelegalaus darbo planinę prevencinę akciją, kurios metu buvo siekiama nustatyti asmenų iš trečiųjų šalių nelegalų darbą. Ypatingas dėmesys buvo skiriamas darbdaviams, kurie galimai samdo užsieniečiams nelegaliam darbui (rytų masažo, netradicinės medicinos salonuose ir grožio centruose, rytų šalių virtuvės restoranuose, kavinėse ir užieigose, kuniškų pramoninių prekių parduotuvėse ir pan.). Nelegalaus darbo planinės prevencinės akcijos metu atliktas 51 inspektavimas (daugiausia – 32 inspektavimai atlikti viešojo maitinimo įmonėse), patikrinta 50 įmonių ir 1 fizinis asmuo. Akcijos metu buvo nustatyti 2 nelegaliai dirbę trečiųjų šalių piliečiai – Baltarusijos Respublikos pilietis (krovininio kelių transporto įmonėje) ir Kinijos pilietis (viešojo maitinimo sektoriaus įmonėje). Iš viso per 2013 m. nustatyti 4 nelegaliai dirbę užsieniečiai, tai tris kartus mažiau negu 2012 m. (2012 m. tokių užsieniečių buvo nustatyta 13 nelegaliai dirbusių užsieniečių). Daugiausia nelegalaus užsieniečių darbo atvejų, net 161 buvo nustatyta 2008 m.⁵⁶

2013 m. buvo baigtas įgyvendinti Vidaus reikalų ministerijos ir Šiaurės Ministrų tarybos Vilniaus biuro projektas „Regioninis Šiaurės ir Baltijos šalių bei Rusijos teisėsaugos, teisėjų bei socialinių tarnybų bendadarbiavimas ir tinkle kūrimas, kovojant su prekyba žmonėmis“. Vilniuje surengtas tarptautinis seminaras „Sėkmingi prekybos žmonėmis tyrimai: bendadarbiavimas, organizavimas ir koordinavimas. Šiaurės – Baltijos valstybių ir Rusijos geros praktikos pavyzdžiai“, kuriame dalyvavo 11 valstybių atstovai bei tarptautinės organizacijos. Buvo tęsiamas bendadarbiavimas su Baltijos jūros regiono tarybos darbo grupe prieš prekybą žmonėmis, analizuota situacija Baltijos jūros regione (išleistas atskiras leidinys), numatyta projektus orientuoti į kovos su prekyba žmonėmis priemones savivaldybių lygiu. 2013 m. Vidaus reikalų ministerija kartu su Lietuvos Caritu pradėjo įgyvendinti dviejų metų projektą „Lietuvos visuomenė prieš prekybą žmonėmis: sisteminis pagalbos modelis“.

Teisniai pasikeitimai. Įgyvendinant 2001 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2011/36/ES, 2013 m. rugsėjo 6 d. įsakymu vidaus reikalų ministras paskyrė atsakingus už informacijos apie prekybos žmonėmis situaciją ir vykdomas kovos su prekyba žmonėmis priemones Lietuvos Respublikoje rinkimą, analizę, vertinimą ir pavedė kasmet jam pateikti apibendrintą informaciją. Taip pat paskyrė atsakingą asmenį dalyvauti neformalaus ES nacionalinių pranešėjų arba lygiavėrių mechanizmų tinklo veikloje ir teikti informaciją ES kovos su prekyba žmonėmis koordinatoriui.

⁵⁵ Daugiau informacijos metinėse ataskaitose:

<http://www.vrm.lt/go.php/lit/Prekybos-zmonemis-prevencijos-ir-kontroles-programa/246>

⁵⁶ Valstybinės darbo inspekcijos informacija, <http://www.vdi.lt/index.php?7544530>